

FREE THOUGHT.

Mēnesinis Iliustruotas Mokslo ir Literatūros Laikraštis, leidžiamas Bendrovės "Laisvoji Mintis", Scranton, Pa.

Redakcijos Adresas: "LAISVOJI MINTIS," 1401 No. Main Ave., Scranton, Pa.

No. 6

Scranton Pa., Liepos Mėnuo, 1910 m.

Entered as Second Class Mail Matter at the Post Office at Scranton, Pa.

I Metai.

Pereitais metais mes, Amerikos lietuviai, apvaikščiojome gana svarbų paminėjimą: 40 metines sukaktuves mūsų išeivystės. Ar tas paminėjimas, vieno svarbiųjų mūsų tautos gyvenimo apsi-reiškimų paliks kokį pėdsaką — sunku pasakyti. Vienok pastebėtina tai, kad ir dabar, po tam apvaikščiojimui, ir pirma, iki apvaikščiojimui, mes beveik neturėjome ir neturime, kas kiek mums rištų, kiek informuotų apie mūsų gyvenimą Amerikoje.

Kalbu čia apie išeivystės istoriją ir statistiką. Linkui istorijos tiek yra padaryta, kad kitados išleista veikalas "Lietuviai Amerikoje". Bet tas veikalas tiek paviršutiniai apibrėžia išeivystės priežastis ir išeivių gyvenimą, kad negali turėti mums jokios žymesnės vertės. Linkui statistikos — 1909 m. p. J. Ilgaudas rinko par "Lietuvą"; vienok, kaip matoma iš "Lietuvos" kalendoriaus 1910., nedaug tepasisekė padaryti toje linkmėje, ir tai, spėjame, dėlto, kad rinkimas statistiškų žinių pas mus, lietuvius, yra naujybė; nė patį rinkėjai nežinojo, kaip tas darbas reikia atlikti, ir žmonės nevisur teprijautė tam dalykui.

Vienok, ar šiaip, ar taip, tos žinios mums yra būtinai reikalingos. Tiesa, tūlį sako, kad Suv. Valstijų šiais metais daromas gyventojų sąrašas ganėtinai painiformuos mums apie lietuvius, gyvenančius čionai. Ašgi pasakysiu, kad tokių informacijų mums nepakanka. Valdžios sąrašė terandame abelnas valstybę teinteresuojančias rubrikas; gi nėra tų žinių, kokios yra reikalingos mums, kapo atsikirai, svetur gyvenančiai tauta. Pavėizdan — iš valstybės rankiotų žinių mes veik nieko nežinosime apie kultūrinį ir dorišką lietuvių stovį; nieko nežinosime apie medžiagišką stovį; neturėsime supratimo net apie tai, ar didelis yra (maž-daug) skaitlius lietuvių nemokančių skaityti ir rašyti ir tt. ir tt. Pasiaiškinimui privesiu paveizdą. Mieste, kuriame pats gyvenu, statistiškoms žinioms rinkti svetimtaučiais apgyventuose distriktuose priimta airys, vengras (magy-

aras) ir kiti iš svetimtaučių. Tirščiausiai lietuviams apgyventoje vietoje triūsės vengras, su kuriuo turėjau progą sueiti pažintin. Jisai man pasakojo baisius dalykus: iš 100 lietuviškų šeimynų suradęs tik tris ypatas mokančias skatyti ir rašyti! Ginčas su juo nieko negelbėjo: tvirtina, kad visi lietuviai yra analfabetai ir kad jiems reikia leisti laikraščiai, spausdinti didelėmis raidėmis; tokie laikraščiai turėtų pavaduoti mokinimą A-B-C. Aš-gi neabejoju, kad tas asmuo, temokąs su lietuviams vien angliškai kalbėti, neišsiteiravo iš jų to, kad jie skaito ir rašo *lietuviškai*, o tik nemoka angliškai. Vis-gi iš 100 lietuviškų šeimynų, mes drąsiai galime sakyti, atsirastų didesnis skaitlius negu 3! Tiek to! Privesto užtenka supratimui, kad nuo valstybės statistikos mes negalime laukti to, kas mus gyvai interesoja.

O apie istorijos reikalingumą kalbėti daug nėra reikalo. Kiekvieną lietuvių interesoja jo paties gyvenimas. Bet mums, gyvenantiems Amerikoje, ir istorija būtų reikalinga kitokia, negu paprastai istorija vadinami veikalai. Mes turėtume surinkti kuopilniausias (kiek tai yra atsiekiamas) žinias iš lietuviškų kolonijų, ir svarbiausios dalį tokiuose žiniose turėtų būti: 1 — pradžia atėvystės į duotinę koloniją su paminėjimu pirmučiausiai atvykusių ir gal dar tebegyvenančių lietuvių; 2 — tos kolonijos prasiplatinimas; 3 — dabartinis jos stovis. Tos dalįs, žinoma, reikia dar paskaldyti ant kelių skirsnių, kad apėmus bent svarbiausius mūsų gyvenimo apsi-reiškimus.

Čia jau, man teip matosi, būtų galima, aprašant kokią koloniją, paaiškinti ir skaitlinėmis tas, kas reikia. Tokiu būdu turėtume pilnas historiškai-statistiškas monografijėles mūsų kolonijų Amerikoje. Toks veikalas užbaigti ir išleisti nebūtų galima greitai, bet į tam tikrą laiką viskas būtų padaryta.

Apie panašių žinių rinkimą ir jų tvarkymą (tik su kiek kitonišku tikslu) prisiėjo man turėti keletą gana praktiškų pašnekusių su p. J. O Širvydu dar 1908 metais. Tūlų priežasčių dėli programos nebuvo išdirbtas

ir užmanymas užmanymu pasiliko. Pabrėžiu tai dėlto, kad parodyti, jog panašaus veikalo reikalingumas yra atjaučiamas, ir kad šis sumanymas nėra naujiena.

Nenorėdamas šį užmanymą atidelioti į "tolimą kam-pą", pakeliu jį viešai ir čia paduodu tiesiog klausimus, ant kurių malonės atsakyti skaitytojai, geriausiai apsipazinę su kolonijoms, kuriose patįs gyvena, ar ir su kitomis, kur gali teisingiausias žinias surinkti.

I. I. Miesto vardas ir valstija.

2 — Kelintuose metuose pradėjo lietuviai atkelti į miestą? 3 — Kas atėjo pirmas? vardas, pravardė — jai galima — geistina gauti paveikslas, ar gyvena, ar pasimirė? Jai mirė — tai kelintuose metuose? 4 — Kuomi užsiėmė pirmučiausiai atkeliavę lietuviai? Ar užsiėmė kokia vertelgyste, ar tik darbu ir kokiais darbais? Į kokį laiką ir kaip dauginosi ateivių skaitlius?

II. I. Kada ir kokios susitvėrė draugystės? Kiek tikėjimiškų ir kada susitvėrė? kiek laisvų?

2 — Ar yra parapija ir kada įsteigta? Kas ją pirmas pradėjo organizuoti? Kiek apsiėjo vietiniams gyventojams parapijos įsteigimas (žinios turi būti kuoteisingiausios); ar yra kunigas ir ar lietuvis?

3 — Kiek kokios draugystės turėjo iš pradžių sąnarių ir kapitolo?

4 — Ar yra kokios darbininkų organizacijos: unijos ir t. p. ir kada jos susitvėrė.

5 — Ar buvo kada lietuvių užlaikoma ir lankoma mokyklėlė? Jai buvo, ar yra, tai kada susitvėrė, kas pirmas triusės, kiek buvo mokinių ir tt.

6 — Kas, kada ir kaip ilgai darbavos tarpe lietuvių jų kultūriniam pakėlimui ir koku būdu darbavosi — ar prakalbotomis, teatrais, organizavimu ir tt.?

III. Dabartinis kolonijos stovis.

1 — Kiek maž-daug lietuvių gyvena duotoj kolonijoje? Vyrų, moterų ir vaikų; visų abelnas skaičius, ir kiek šeimynų.

2 — Kiek yra draugysčių ir kokios? Pašelpinės, politiškos, bažnytinės, laisvos? — Kiek priklauso prie jų sąnarių? — Kiek tos draugystės turi kapitolo? Ar turi nejudinamą nuosavybę, t. y. sales, svetaines, namus, ūkius ir t. p. — Ką jos veikia kultūros dirvoje? ar rengia susirinkimus, vakarus, prakalbas, diskusijas ir tt.; ar vien tik baliais pasiganėdina? — Jai rengia — tai, maž-daug kiek.

3 — Ar turi kokias nuosavybes? Kiek žmonių turi nuosavybę? kiek jos vertos? kiek ant jų skolų? Kas turi kokias vertelgystes? Kiek jos gali būti vertos? Kokius darbus dirba? Ar yra amatninkų ir kokie?

4 — Jai yra lietuviška bažnyčia — kiek prie jos priklauso žmonių ir kiek vertas bažnytinis turtas? Ar yra lietuvis kunigas? — Jai kada buvo nesutikimai tarp žmonių už bažnyčią — geistina gauti, kiek galint, teisingas ir bešališkas aprašymas. — Jai nėra lietuviškos baž-

nyčios, tai ar lietuviai eina į svetimtaučių bažnyčias ir ant kokių išlygų dedasi prie svetimų bažnyčių?

5 — Ar yra smūklės? kiek jų? — Ar girtuokliavimas prasiplatinęs tarp žmonių ir ar yra nors kiek kieno nors agituojama už blaivystę?

6 — Kiek ateina laikraščių ir kokių daugiausiai?

7 — Ar yra kokios apšvietos įstaigos: kningynai, skaitykla, mokykla ir tt., jai yra tai kiek kningyne gali būti kningų, kiek žmonių nuolat lankosi į jį, kiek lietuvių lanko lietuvių mokyklą.

8 — Ar yra ir kiek lietuvių, besimokinančių Amerikos mokyklose — ir kokiose? Kiek vaikų ir kokias kiek suaugusių eina į mokyklas ir į kokias?

9 — Ar yra ir kiek apšviestų žmonių ir kuo jie užsiima; kiek ir koku būdu prisideda prie žmonių švietimo.

10 — Vietinis kunigas ar daro ką žmonių apšvietai?

P. S. Jai kas įdomaus gyvenimo apsiereiškimų nepaminėta šioje klausimų eilėje — tai galima nuo savęs pridėti dar naujus. Juo pilnesnės bus žinios, juo geresnę galima padaryti mūsų gyvenimo peržvalgą.

Baigdamas šį straipsnelį, nuoširdžiai kviečiu tal-kon visus "Laisvosios Minties" skaitytojus. Te visi, kas jaučiasi žinąs apie gyvenimą lietuvių savo miestelyje, nepatingės surašyti atsakymus ant viršminėtų užklausi-mų ir teprišiuočia juos "Laisvosios Minties" redakci-jon, kur bus pasistengta visą medžiagą sutvarkyti ir, garsinant ją laikraštyje, su laiku išleisti kningoje. Ne-abejoju, kad tas užmanymas įsikūnys ir veikiai galėsime pasisakyti turį surinkę bent medžiagą lietuvių išieivių istorijai ir (nors trumpai) statistikai. V. K. R.

Jonas Huss'as ir jo Pasekėjai.

(Pagal M. Filippovą ir daugelį kitų).

Trečias ir pastarasis išklausinėjimas Hussui pa-daryta 8 d. jaunio 1415 m., vėl ciesoriui dalyvaujant. Hussui sykis nuo sykio atiminėjo kalbą ir neleidė atsa-kinėti pilnai. Prelatai suprato, kas Sigismundui buvo labjaus įkyru, ir šiuomsyk labjausiai jie varėsi ant to, kad Husso mokymas pavojingas esąs netik bažnyčiai, bet ir monarchijai. Tarp kitų gvildenta nusikaltimo punktas, kur — būk anot Husso mokymo — užsitrau-kęs mirtiną nuodėmę jau nėra kuningu, ir viename Husso raštų surasta vieta, kur buvo pasakyta, kad baž-

nyčia gali būti ir be popiežiaus. Čion anglas Stokes patėmyjo Hussui:

— Veltui tu giriesi savu mokslu: viską tu pasivo-gei nuo Wicliffo.

— Taip tad anot tavęs, — pasakė vienas prelatas, — kuningas jau ne kuningas, kada jis skendi mirtinoje nuodėmėje? Na, o jaigu ciosorius būtų mirtinoje nuodėmėje?

Išgirdęs, kad šnekama apie ciosorių, Sigismundas atsigrėžė ir ėmė klausyties.

Hussas pasakė, kad jis neužginčyjęs to, kad ciosorius visuomet ciosorius; tačiau monarchas, darantis mirtinas nuodėmes, nėra vertas savo dignitūros.

— Niekas nesti be nuodėmės! — ant to atsiliepė Sigismundas.

Pirmsėdis dar sykį užklausė Hussą, ar jis nori pasiduoti konsiliumo nusprendimui?

— Aš to dėlei ir esmi čion, — atsakė Hussas, — te man konsiliumas parodo, kame aš klystu; taigi tegul parodo ir paveda, o tegul neverčia mane atsizadėti to, ko aš niekad nes mokinau.

— Klausykis, Husse, — tarė tad ciosorius. — Kodėl tu nenori atsizadėti ir vis tikrini, kad tau neteisinaigai primeta tą ar kitą? Aš bent, paveizdan, esmi tuojau pasirengęs išsizadėti kokio-nors kreivo mokslų, nors niekad neišpažinojau jokios herezijos.

Ciosorių ėmė įstabinti tai, ką jis skaitė juokingu Husso užsispyrime. Flōrencijos kardinolas Zabarellis iš eilės, pasakė Hussui, kad pasiūlys jam „įlaidžiausią“ formą atsizadėjimo, o tada tegul daro, ką nori.

Didvyriškas Husso gynimos prieš visą susiteršusių prelatų konsiliumą padarė didelį įspūdį ant beėsančių ten Čekų. Net jo nedraugas Steponas Paleč susigraudino ir apskelbė, kad kaltina Hussą ne iš fanatizmo ir ypatingo keršto, o sulig savo daktariškos prisieikos. Siela, mat, atsiliepė jame. Hussas ant to nutylėjo, bet, kada tą patį pasakė niekšas prirodytojas Mikolas de Cansis, Hussas neištrivojo ir tarė:

— Aš stoviu prieš Dievo teismą. Jis mane teis ir atmokės kiekvienam pagal užpelnus.

Teismas užsibaigė. Hussą vėl nugabeno į kalėjimą. Pakeliui Jonas iš Chliumo suspėjo Hussui spustelti ranką. Vienne paskutiniųjų savo laiškų Hussas rašo: „Kaip man brangus buvo tas ricieriaus Jono rankos suspaudimas, nepabijojusio paduoti ranką man, atmostam, ir apkaltam heretikui!“

Ciosorius Sigismundas galūtinai persiliūdėjo, kad Hussas — žmogus pavojingas netik bažnyčiai, bet ir sostui. Kada Hussą išvesdino, Sigismundas pasakė:

— Jūs girdėjote jo heretikiškas nuomones! Jaigu jis neatsizadės, sudeginkit jį, arba padarykite viską, ką liepia įsatymas. Jaigu jis atsizadės, netikėkite jam; sugrįžęs namon, jis vėl ims už savo. Jaigu atsizadėtų, uždraust

jam pamokslininkauti. Jį ir visus jo šalininkus reikia persekioti kuomi aštriausiai“.

Tuos žodžius girdėjo Jonas iš Chliumo; dėlei jų vėliaus Sigismundas neteko Čekų karūnos.

Po trečiam išklausinėjimui Hussas buvo tikras, kad jį nuteis mirtin. Bet preletai nesiskubino. Jie norėjo, kad jis atsizadėtų savo nuomonių; jiems daugiau rūpėjo sunaikinti jis morališkai, o po atsizadėjimui uždaryti kokį vienuolyną. Ko jie nedarė, kad tik išvyliojus iš jo atsizadėjimas! Visokiais suktumais, įkalbinėjo, pvd., kad jaigu Hussas ištiesų nėra kaltas, tai kaltė krinta ne ant jo sielos, bet ant konsiliumo sąnarių sąžinės, arba kad pasiduoti bažnytinės valdžios nusprendimui — tai kilčiausia pareiga ir užpelnas tikinčiojo. Hussas tą viską atmetė.

Jis ne tik mylėjo teisybę, bet tvirtai laikėsi ir to, kad ypatingo persiliūdėjimo tiesa, augščiaus stovi už kiekvieną priverstiną vyresnį autoritetą. Pamatę, kad Husso nepertikrins, prelatai paklausė, ar jis nenorės išsispavedoti. Hussas prašė prisiųsti jam, kaip nuodėmklausį, aną patį Steponą Paleč, kurs buvo vyriausiuoju čekišku jo apkaltintoju. Ne apie pačią išpažintį priegtam kalbėjo Hussas; jis norėjo dar galūtinai padaryti įtekmę į buvusį kitados draugą. Steponas labai iš to nustebo ir atsizadėjo klausyti išpažinties, tačiau neišdrįso atsakyti Hussui nuo pasimatymo su juomi, o taip-gi ėmė lenkti jį, kad pasiduotų konsiliumo nutarimui.

— Pastatyk save į mano padėjimą, — atsakė jam Hussas. — Ką tu padarytum, jaigu būtum persitikrinęs, jog nepadarei klaidos, o tave verstų išsizadėti jos?

— Taip, tas svarbu! — atsiliepė Steponas giliai susjudintas.

— O dabar, — tarė Hussas, — atleisk man, jaigu teismo laike aš ištariau kokį blogą žodį prieš tave.

To jau buvo per daug. Steponas neutrivojo; jis apsisiverkė ir atsisveikinęs su Hussu kaip geriausias draugas, pasileido į gėrimą; Hussas atleido netik Steponui, bet ir niekdariui Mikolui de Cansis, kurs nuolatos šmėkšėjo pas jo kalėjimo duris ir pasakė sargams:

— Na, dabar iš Dievo mylistos męs šitą heretiką rimtai sudeginsime. Aš jau daug pinigų paleidęs esmi ant jo!

6 d. liepos 1415 m. Konstancijos konsiliumas laikė 12-tąjį posėdį katedros bažnyčioje. Buvo ten ir Sigismundas. Liubekos vyskupas sakė pamokslą ant tēmos, kad Romos ciosorius privalo iš šaknų ravėti kiekvieną heretikystę. Po tam ėmė skaityti Husso bylos protokolą. Kaip tik ėmė persukinėti jo žodžius, Hussas ėmė prašyti, kad leistų jam ištartį keletą žodžių pasiteisinimo.

— Tylėk, tu mus apkurtini, — suriko Florencijos kardinolas ir liepė sargams, kad priverstinai Hussą tildytų.

Vienoj vietoj protokolo buvo pasakyta: „Hussas

mokina, kad dievybėje yra ne trys, bet keturios ypatos ir kad ketvirtoji ypata — jį pats”. Hussas, įsiapmaudijęs, pertraukė skaitytoją; jam vėl liepė tylėti. Dar dusyk Hussas atkirto ir potam iškilmingai pasakė, kad atvyko čion iš geros valios, pasinaudodamas ciesaoriaus apsauga ir lukėdamas atrodyti savo nekaltumą bei viešai išreikšti savo persitikrinimus. Tūli historikai sako, kad Hussui užsiminus apie ciesaoriaus apsaugą, Sigismundas paraudęs. Tatai nėra tikra žinia, nes naujesniejie tyrinėtojai parodė ciesaorių nesugebėjus net raudonuoti. Galiaus perskaitė nuosprendinį. Hussą, kaip užkietėjusį heretiką, nuteisė iš kuningystės išmesti ir sudeginti ant stirtos. Visos jos kningos turėjo būti sudegintos, minėjimas jo prakeiktas, o dūšia įblokšta pragan.

Perskaičius nutarmę, ėmė ją vykinti. Išvedė Hussą ant paaugštino ir iš pradžių apvilko jį kuningiškais rūbais, idant potam išvilkti, ir dar sykį reikalavo, kad jis atsizadėtų. Hussas apsverkė ir atsigrįžęs į žmones tarė:

— Žvilgterkite! Šitie vyskupai kalbina mane atsizadėti, bet aš bijausi tai padaryti, idant netapčiau malagiu prieš Dievą ir prieš savo sąžinę, ir idant neapjuodinačiau savęs akyse tų, kuriems pamokslus sakiau, bei akyse kitų tikrų pamokslininkų.

Tad prasidėjo bjaurus įmonys metimo iš kuningystės. Pvd. įdavė jam rankosna kieliką, ir tuojau išlupo sakydami: “O prakeiktas Jude, kurs pametei Romos sątarmę ir derėjaisi su žydais, atiduok mums išliuosavimo kieliką”.

Hussas atsakė: “Ne nuo jįs aš gavau Dievo mylistą ir ne jįs ją nuo manęs atimsite”. — Tuojau nudraskė nuo Husso rūbus, išgadino praskutą (tonsurą) ir uždėjo ant galvos popierinį kalpoką, į uolaktį augštą, ant kurio ištėplioti buvo velniai, tempianti jo dušią pragan ir parašas: “Šits yra hereziarchu”. Priegtam pasakė: “Atiduodame tavo dūšią kipšui”. — “O aš”, — atsiliespė Hussas, — “pavedu savo dūšią Kristui. — Kristus”, jis pridurė, “nešiojo dar sunkesnį erškečių vainiką; aš-gi bėdinas vargšas, nuolankiai nešojų šitą gėdingą, bet lengvesnį vainiką”, — prie to žodžio jis pirštu mostelėjo į kalpoką.

Išmetę Hussą iš kunigų luomos, prelatai atidavė jį svietiskajai valdžiai, būtent ciesaoriui, priegtam veidmainiškai nusimazgojo rankas, sakydami: “Jaigu ciesaorius panorės, jis gali neterioti Hussą, o įtrenkti kalėjiman”. Bet Sigismundas Hussą tujaus perdavė Pfalse grovui Liudvikui, sakydamas: “Elgkis su juomi, kaip su heretiku”.

Liudvikas-gi, pašaukęs Konstancijos vaitą Hegen'ą, pasakė jau suvis atvirai:

— Pimk jį ir sudegink, kaip heretiką.

Po keletos tūkstančių ginkluotų kareivių konvojų

vedė Hussą par katedrinę rinką. Pakeliui jis išvydo liepsnas. Ten deginta jo kningos. Hussas nusijuokė ir pasakė artimiausiems:

— Netikėkite mane mirštant už heretišką mokymą. Mane apkaltino neprieteliai ir kreivi liūdytojai.

Vieta numarinimui buvo už miesto bromo, tarp sodnų palei Rheino upę, netolymais tos pat pylies Gotlyben, kur buvo kalėjęs Hussas. Atvykęs į vietą, Hussas atsiklaupė ir meldėsi. Kada budeliai liepė jam lipti ant laužo, Hussas išsitiesė ir taip balsiai sušuko, kad iš tolo jį girdėjo:

— Jėzau Kristau! Šitą baisią gėdingą mirtį aš kenčiu už evangeliją ir už skelbimą tavo žodžio; iškenčėsiu nuolankiai ir ramiai!

Budeliai išrengė Hussą ir pririšo jam rankas iš užpakalio prie šulo; kojos Husso rymojo ant paramos. Aplink jį sukrovė malkų pusiau su šiaudais. Stirta siekė Hussui iki smakro. Galiaus ciesaoriškas maršalkas Von Ponnnehaim siulė Hussui išgelbėti gyvastį, atsizadant heretikystės.

— Ne, — atsiliespė Hussas, — aš nematau jokios savo kalčios.

Tad budeliai padegė malkynę.

Hussas užgiedojo Litanią:

“Kristau, sūnau Dievo gyvojo, susimilk ant mūsų, Kristau, sūnau Dievo gyvojo, susimilk ant manęs; Tu, kurs gimęs ėsi iš Mergos Marijos —”.

Prie pastaro žodžio jo balsas nutilo; jo lūpos krutėjo dvejatą minutų; bet liepinės, vėjo pustomos, augštai iškilo ir Hussas numirė.

Kankintinio pelenus budeliai sušlavė ir įbėrė į Rheiną, idant Husso pasekėjams niekas nepsilkūtų didvyrio mirties atminčiai.

Yra pasakojama, kad tūla bobutė padėjo pliaus-Rheiną, idant Husso pasekėjams niekas nepasiliktų “O sancta simplicitas” Šitoji Huso mirties išgalė nėra patvirtinta historiškais išjieškojimais: ji tik nupiešia vėlesnes pažvalgas apie Husso ypata.

VII.

Husso mokymas ir jo historiškąjį rolė.

Hussą sudegino ne už heretikystę, bet už jo sakytus ir rašytus pamokslus, kuriuose tilpo aštri viešpatujančios bažnyčios sistėmos kritika. Todėl ir reikia pasakyti keletas žodžių apie šitą kritiką.

Morališkąjį Kristaus mokslo dalis ir tikroji bažnyčios organizacija — štai dvi dugnini idėji, aplink kurias sukasi Husso išvedžiojimai. Vyriausiu stebuklu jis skaito patį krikščioniškąjį mokymą artimo meilės. Tikėjimą į išlaukinius stebuklus, o dar labjaus reikalavimus stebuklų jis laiko už mažtikystos atrodymą. Kaslink bažnyčios reformos, tai Husas išėina ne kaipo

visokios organizacijos priešgina, bet kaip visokių ne krikščioniškų kunigijos darbų išrodytojas. Klausime apie nekrikščioniškos teisybės šaltinį Hussas nėra racionalistas, kaip tą žodį dabar suprantame, t. y. jis neužginčija dieviškojo apreiškimo, bet jau duoda tinkamą vietą protui ir ypačiam persitikrinimui, tvirtindamas, kad protas ir savarankiškas logiškas manymas yra tais pat šaltiniais teisybės pažinimui, kaip ir apreiškimas, ir kad patį apreiškimą galima suprasti tik su proto pagalba. Kada Hussas kartais tvirtina, jog evangėlija — vienintelis šaltinis, tai tuomi jis nestato kningos vertingumą augščiau proto, nes atskiria pačią teisybę nuo jos pažinimo būdo; o tas būdas — tas protas nuožvalgoje kaip ant evangėliškos teisybės taip ir visokios kitokios. To dėlei Hussui nė negalima užmetinėti to, ką užmetinėjo Liuteriui, buk tai jis sutvėręs naują “popierinį popiežių”, pamainydamas popiežijos vertingumą Biblijos vertingumu. Verta perskaityti polemiskąjį raštą prieš Stanislavą, norint persitikrinti, kad anot Husso evangėliškoji teisybė priimama esti protu ir išmintingais atrodymais. Per tai evangėliškasai vertingumas Husso raštuose statoma priešais ne vidujiniam morališkamjam vertingumui — su juomi, atpenč, jis visuomet supuola, — o tik išlaukiniam bažnytinės hierarchijos vertingumui. Šitąjį vertingumą Hussas atmeta šalin be išlygų. Anot jo pažvalgos, kaip pavienio hierarcho, taip ir hierarchų visumos nuosprendimai taip pat esti klaidingi, kaip ir jeib katro bažnyčios sąnario nuosprendžiai. Joks žmogus, ar tai kuningas, ar svietiškas, neprivalo be išmintingų atrodymų, parentų įsigilinimu į šv. raštą, patikėti ant žodžio nė popiežiaus bullei, nė net bažnyčios tėvų ištarmėms. Pataisyti evangėliškąją teisybę nėra galima, nes Dievas klysti negali; bet-gi net visas hierarchų susirinkimas gali suklysti ir gali, kas dar aršiaus, kitus priversti įtikėti į jų klaidas.

Su šita bažnytinio vertingumo kritika angštai riasasi Husso mokymas apie pačią bažnyčią. Pasiremdamas zinomais šv. Augustino žodžiais, kad bažnyčia — tai “ištikrųjų” visuma, Hussas tam išsitarimui suteikia savopą ženklinaimą. Pas Augustiną išrinktiejie “nulemiami” esti Dievo vale nuo amžių amžinųjų; pas Hussą tikriejie bažnyčios sūnus, ne tie žmonės, kurie prie jos priguli formaliskai, bet visi labunai nuo praamžių, turintiejie Dievo mylistą. Pats formaliskas prigulėjimas prie krikščioniškos tikybos, nors surištas būtų su augšta dvasiška dignitura, nepadaro žmogų “išrinktuojų”. Žmonės, kurie formaliskai prisiskaito prie krikščionių ir sudaro matomąjį bažnyčios kūną, o savo darbuose pasileidę ir nevertingi, ištikrųjų yra “antikristaus bažnyčios” sąnariais. Popiežius, kurs kėsinasi stoti Kristaus vieton, tai ne apaštalu įpėdinis, bet “Judo Iskarioto atstovas”. Kada kardinalų kollėgijos sąnariai gyvena nekrikščioniškai, jie aršesni yra už pagonus, kurie prasikalsta bent be sąžinės.

Paklusnumas popiežiui ir šiaip bažnytinei valdžiai privalo būti išlygtas. Jaigu dvasiškoji valdžia eina prieš Kristaus mokslą, reikia jai priešintiesi. Jeib koks svietiškas žmogus ne tai kad gali, bet ir privalo patikrinti šv. raštų tai, ką liepia dvasiškoji valdžia.

Jaigu dvasiškoji valdžia darto bažnyčią ir grobia žmones, svietiskiai tikintiejie turi pilną tiesą išguiti tokius piemenius iš bažnyčios ir net konfiskuoti bažnytinius lobius, kuriuos anie eikvoja be gėdos.

Tokie yra vyriausi Husso tikrinimai, plėtojami jo raštuose. Nėra ką nė sakyti, kad toks mokymas ėjo prieš katalikystės dvasią ir pastangas, ir todėl jis buvo iš sociališko atžvilgio pavojingesnis Romai už jeib kurią heretikystę. Tačiau nuteisti Hussą už patį jo mokymą apie bažnyčią būtų buvę sunku, nes tokiaime atvejyje prisiėję būtų atvirai ginti netikusius perdėtinius. Štai dėlko Husso neprieteliai išsirinko trumpesnį ir tikresnį kelią, įbrukdami jam tokius dogmatiskus tvirtinimus (pvđ. apie eucharistiją), kokie jam nė galvon neparėjo. Pas Hussą dogma visados buvo antraeilinis dalykas. Pirmų pirmiausiai jis buvo reformatoriumi grynai morališkoje spēkoje, ir to dėlei viešpataujančiai bažnyčios sistemai jis buvo pavojingesnis už kitus, nors gal-but drąsesnius ir smarkesnius reformatorius*.

Hussas dingo; bet anot zinomos pranašyotos, liepsnos nuo jo laužo pasklido po visą Čekų žemę ir išjudino pačios Romos ciesorystės pamatus. Hussistų karės, pergalejimai Žizkos ir kitų pamokslininkų būvo atsakymu Husso budeliams. Husso įtekmė ant dvasiško čekų tautos išsiplėtojimo traukiasi ir dabar. Didelių tautiškų blogmečių valandose hussitiškoji dvasia, kuri gyvuoja čechų liaudyje, nesykį gelbėjo juos nuo medžiagiško bei čoriško žlugimo.

*) Suprantamas tai dalykas, kad Husso byla ir jo nuteirijimas mums skaudina širdį, kaip ir kiti Vidurinių Amžių teriojimai herezijos dėlei. “Draugija” rašo, kad ėion bažnyčia nekalta ėsanti. Bet atsiminti reikia, kad tuomet bažnyčia nebuvo privatiška įrėdnė, bet šalių vyresnybės dalis. Bažnyčia rasdavo apkaltinamąjį kaltu klaidžiojime, o valstijos pareiga buvo atlikti nubaudimas, pačios bažnyčios įsakytas. Visas dalykas yra bjauras mūsų sąžinei. Kodėl-gi žmogus turėtų būti pasmerkiamas mirtin, jaigu jis netsizada savų pažvalgų, nors jos įžeistų bažnyčią, Dievą ir valstiją?! Juk Hussas apkaltinta, kad duobę kasas viešpataujančiai pažvalgų sistemai; jis atsakė, kad reikia tulų atmainų viešpataujančioje sistemoje ir kad jo pažvalgos nesugriauja tą sistemą, o tik atmaino, pagerina. Išėina, kad bažnyčia skundė jį už vyliugystę prieš bažnyčią ir prieš valstiją; ir tad bažnyčia pasmerkė jį mirtin, o valstija — bažnyčios įrankis — išpildė bažnyčios nulėmimą. Kalta valstija, bet ar nė iš bažnyčios dėkos? Tegul “Draugija” malonėtų užginčyti, kad ne taip! Lyginai tas pats dalykas, įvyko su Vaninni, G. Bruno ir tukstančiais kitų kankintinių už sąžinės laisvę. Mums aišku, kad bažnyčia, kaip valstijos organizacija, turi būti panaikinta, o juo labiaus, kaip organizacija, viršijanti valstiją, ar bent duodanti jai įsakymus. Nereikalinga tad bažnyčios organizacija nė žmonijos, nė pavienių laimei. Bažnyčia tai sloga, incubus, užsilikęs iš prietarų gadynės.

VIII. Hieronimas iš Pragos.

Savo mokslumu ir iškalbingumu Hussas neviršėjo savo draugų. Hieronimas iš Pragos buvo dar daugesnis bei mažiau susilaikantis. Perėjęs mokslus Pragos universitete, Hieronimas toliaus mokėsi Paryžiuje, Koelne, Oxforde ir Heidelberge, o 1399 m. įgijo magistro dailių bei teologijos bakalaurų laipsnius. Gandas apie jo mokslumą buvo taip didelis, jog Vladislavas Jagėla, Lenkijos karalius, klausė jo patarimų įrengiant Krokuvos universitetą 1410 m.; ir Sigismundas, Vengrijos karalius, užsikvietė jį pamokslininkauti jam Budoje. Hieronimas su visa širdimi prisidėjo prie Husso kovoje prieš hierarchijos perdėjimus ir kuningijos ištvirkimą. Bet jis per daug įsismagino: viešai jis mindžiojo kjomis relikvijas, kišo kalėjiman vienuolius, kurie nesitaikė su jo nuomonėmis, o vieną liepė net įmesti į Maldavos upę. Kuomet Hussas suimta Konstancijoje, Hieronimas skubinosi jį ginti; tačiau negavęs tinkamo atsakymo ant laiško, kuriame jis reikalavo gleito nuo konsiliumo, jis buvo begrįžtas Pragon, kaip štai balandyje 1415 m., liepiant Salzbacho kunigaikščiui, jis suimta Hiršavoje ir grandiniais apkaltas nugabentas į Konstanciją. Čion jį įtrenkė į kalėjimą, ir statė teisman. Keletą mėnesių kalėjęs, jis atšaukė savo pažvalgas; vienok vėliaus išsivadėjo to atšaukimo su pasibjaurėjimu, ir Husso pėdomis nuėjo ant laužo su dideliu tvirtumu. Sudegino jį gyvą 30 d. gegužio 1416 m.

Prof. Michailo Dragomanov.

Rojus ir Pažanga.

*Versta iš trečiosios rusinų kalboje laidos.
(Sekantis straipsniai).*

6. Utopijos, arba mitjs apie pavyzdingus draugijinius surėdymus.

Kaip tik humanistai atkreipė atidžią į žmonių gyvenimą ant žemės, tuojau ir pradėta perkratinėti visuomeniški surėdymai t. y. žiūrėti, kas juose yra negera; pradėta galvoti apie tai, kokie surėdymai būtų tikę ir kaip juos įvesti būtų galima. Kaikurie žmonės išgalvojo tai skelbti. Kad lengviau supratus tuos sumanymus, jie rašė apie juos taip, kaip kad būtų neva beęsą tokios šalys, kur viešpatauja jų pramanyti surėdymai; aprašinėjo visatiną tų išsvajotų šalių tvarką ir bandė sulyginti ją su esančiomis. Pavyzdžiu tokioms kniugoms buvo senovės graikų bei romėnų pasakojimai apie rojaus šalis, tik su tuo skirtu, kad dabar ir patįs nauji pasakotojai nebetikėjo tam, kad randasi tokios šalys, ir niekas negalėjo tam tikėti, tarp kitko to dėlei, kad dabar apsišvietę žmonės pažins visą žemę. Dabar žėdnas žmogus, skaitydamas apie tokias pavyzdingas šalis, gerai

žinojo, kad tai tik toks būdas apsakiniėjimo ir kad tokie surėdymai, kaip pavyzdys, gali įsikūnyti tuomet, kada žmonės sutiks užvesti juos pas save.

Visųįdomausia tokių humanistų kniugų apie pavyzdingus surėdymus atspausdinta 1516 m. anglo *Moro* ir pavadinta "Apie puikiausią valstybės tvarką ir apie naują salą Utopiją". Žodis Utopija yra sudėtas iš dviejų graikiškųjų žodžių: *ou* (*u*) reiškiančio *ne* ir *topas* — vieta, kitai sakant, sala Utopija reiškia sala "Nėra", arba, "Nebuvėlė". Nuo to laiko, kaip pasirodė utopijomoro kninga, mokyti žmonės paprastai vadina utopijomis tokias mintis apie visuomenišką gyvenimą, kurios skiriasi nuo esančių surėdymų ir kurios sunku įkūnyti.

Aprašinėdamas surėdymą ant salos Utopija, Moras, teisybę pasakius, išguldė savo mintis apie tai, kaip turėtų susitvarkyti valstybės.

Moro kninga prasideda nuo pasakojimo apie tai, kaip jis, aplankęs kaimynišką šalį Anglijos, dabartinę Belgiją, suėjęs pažintin su tūlu svetimtaučiu, Rafaeliu, kuris daug svieto buvo apvaikščiojęs. Išsišnekėjęs apie valstybinius surėdymus Europos šalyse, vienas dalyvavusiųjų pasikalbėjime pasakė, kad jis stebisi, kodėl toks išmintingas žmogus, kaip Rafaelis, nepasilieka ministeriu pas kokį karalių? Ant to Rafaelis atsakė, kad paprastai karaliai nesupranta skirto tarpe žodžių: *tarnauti ir vergauti*; kad karaliai paprastai mįslija tiktai apie kares, o ne apie tai, kad reikia rėdyti valstybė taikos laike ir kad, jai kas pataria jiems ką-nors ne panašaus į paprastus dalykus, tuoj kiti karalių patarėjai pradeda sakyti: "mūsų tėvai štai kaip darė!" tad ir išeina, anot jų nuomonės, kad visuomenei ateis galas, jai kas pamįslys, kad yra išmintingesnis už tėvus ir senelius!

Toliaus Rafaelis kalba apie nenuoseklumus visuomeniškų surėdymų tokiose Europos šalyse, kaip Anglija ir Francija, nenuoseklumus, apie kuriuos valdonai nenori nė mįslyti, nė girdėti, jai kas apie juos užmintų. Paveizdan, sako jis, Anglijoje daug iškariama žmonių už vagystę ir valkiojimos*), o kad kiekvienam žmo-

*) Anglijoje, viešpataujant Henrikui VII (viešpatavo tarp 1485—1509 m.), tapo apskelbtas taip vadinamas "Kruvinas įstatymas apie valkatas", kuris tiktai su dideliu uolumu buvo pritaikomas nuo 1509 iki 1547 m., kuomet viešpatavo Henriko VII sunus Henrikis VIII. Jisai 1530 metuose apskelbė, kad: "Persenę ir negalinti dirbti darbą žmonės turi tiesą elgetauti. Sveiki-gi valkatos, atžagariai, turi buti plakami botagais ir įtremiami kalėjiman. Jie reikia, prikalus prie ratukų plakti iki pradės varvėti iš jų kunų kraujas; tuokart jie privalo prisiegt sugrįžti į savo tėvyne, arba ten, kur jie pragyveno pastaruosius trejus metus ir imties darbo". 1536 metuose prie to įstatymo pridėta dar, kad, jai žmogus bus sugautas besivalkiojant antru sykiu, tai jį nuplakama ir nupjaunama jam pusė ausies; tretį-gi sykį patekęs į valdzios rankas jis netenka gyvasties, kaipo didelis prasižengėlis ir draugijos priešas. žinoma, tas įstatymas ne taip juoda dėme atgultų ant Henrikių VII ir VIII, jai juodviejų butų pasirupinta suteikti visiems žmonėms užtektinai darbo: mės žinome, kad valkatas pagimdo ne kas kitas, kaip bedarbės ir jai panašios valstybinių surėdymų negerovės. Henrikis

gui uždarbi, kuris užganėdintų jį visai nei nemanoma; dar-gi apverčiama dideli laukų plotai į ponų ganyklas ir pavaroma nuo jų žemdirbiai; tokiu būdu jie yra priversti tapti vagimis ir valkatomis**). Francijoje, sako Rafaelis, laikoma yra begaliniai daug kariumenės. Kas būtų, klausia Rafaelis, jai aš Francijos valstybės taryboje, kuomet kiti tarybininkai tariasi apie tai, kaip čia užkariauti Italiją, pasakyčiau: "palikite Italiją ramybėje, užteks jums ir Francijos. Francija ir taip yra per didelė, kad su ja galėtų gerai apsidirbti vienas žmogus ir te karalius nelaužo sau galvos apie jos padidimus", o paskui atsigręžęs į karalių pasakyčiau: "pasinaudokite taikos laikais, rėdykite gerai savo valstybę, kaip tėvas, o ne kaip ponas, nemįslykite apie svetimas karalystes?" Kas būtų, sakė toliau Rafaelis, jai laike tarimų apie tai, kaip čia daugiau surinkus nuo pavaldinių turto į karališką išdą, aš pasakyčiau, kad "karaliaus garbė ir gerovė randasi greičiau turtingume jo pavaldinių, o ne jo paties; kad žmonės aprinko sau karalius savosios, o ne karalių gerovės dėlei; kad karalius, kuris iššaukia ant savęs žmonių neapykantą ir nori palaikyti savo galybę lupimu, privalo pasišalinti nuo sosto ir atsakyti nuo valdžios. Ar pasiklausytų manęs bent kas karališkoje taryboje?"

Po tokių įžanginių patėmyjimų apie valstybinius surėdymus įvairiose Europos valstybėse, Rafaelis pasakoja apie tvarką, kurią jam teko matyti neva už okeano, ant salos Utopija, kur tą tvarką užvedė karalius Utopas. Mums nėra reikalo kartoti visas Moro išvadas apie tą tvarką; mes nurodysime tik tai, kas sarbiausia ir kuomi ta tvarka skyrėsi nuo buvusios Europos Moro laikuose tvarkos, ir į ką pats Moras atkreipia labjusia atidžios, įdėdamas savo mintis į Rafaelio lūpas.

Rafaelis sako, kad visųdidžiausia negerovė visuomenėje tai privatinė nuosavybė: turtai, priklausantie pavieniems žmonėms. Ant salos Utopija tokios nuosavybės nėra; ten visi žmonės valdo viską bendrai: visi žmonės triūsi apie ukes ir amatus, ir visus išdirbinius sunaudoja visuomenės reikalams pagal aprokavimus, kuriuos padaro valdžia. O tą valdžią, kaip lyginai ir valstybinę tarybą apsirenka sau patį gyventojai. Ant salos Utopija visi žmonės dirba sunkiuosius darbus tris valandas iš ryto ir tris po pietų. Nuo sunkių darbų visuomenė paliuosuoja tiktai tuos žmones, kurie apreiškė gabumą prie mokslo ir amatų. Tokio darbo po šešias vaalandas į dieną pilnai užtenka visuomenės reikalams, dėlto kad visi dirba: nėra vienuolių, kareivių, po-

VIII ir pildė tą savo įsakymą: jam viešpataujant nubausta mirtimi 72.000 valkatų ir vagių — abelnai imant, kas dieną Henriko VIII viešpataavimo laike žudyta 5 žmonės.

(Vertėjas).

***) Ir iki šiam laikui taip daroma yra Anglijoje, o nesena kalnuotose Vokietijos ir Austrijos vietose turčiai pradėjo supirkinėti nuo valstiečių laukus ir miškus ir apvertė juos į medžioklių vietas.

ny, liokajų ir kitų dykaduonių. Žmonės, dirbdami 6 valandas į dieną, turi užtektinai laiko apsišvietimui, kurio visi noriai jieško. Suaugę utopai laisvose vakarė valandose susirenka į visuomeniškas triobas pasimokinimui, vaikai gi visi — mokyklose. Tikėjimo klausimuose visi utopai turėjo pripažinti, kad dūšia nėra mirštanti; kad Dievas yra geras ir sutvėrė dūšių jos laimei, kad už gerus darbus po mirčiai bus atlyginta, o už negerus — baudžiama. Viskas kitas palikta kiekvieno žmogaus valiai bei supratimui ir kiekvienas gali, kaip nori, išsivaizdinti Dievą, kaip nori jį garbinti ir tam panašiai. Bet ir nepripažįstantems dūšios nemirtinumo nėra jokių bausmių, jų tiktai nerenkama į visuomenės įstaiigas ir jiems draudžiama platinti savo mintis tarpe žmonių, vienok nėra draudžiama kalbėtis apie savo tikėjimiškas nuomones su kuningais (kuriuos renka patįs žmonės, bet nedaug) ir su mokslinčiais.

Moras parodė šį pavyzdį žmonių laisvės tikėjimiškuose dalykuose kaip tik prieš tą laiką, kada visoje Europoje, pasidėkavojant permainingoms tikėjimiškame surėdyme, kurias užvedė protestantai dar Morui begyvenant, prasidėjo nesutikimai tarpe katalikų ir protestantų ir net pas pačius protestantus; prie to vieni kitus mušė, kankino, degino, o svietiška valdžia, pasiremmdama obalsiu: "kieno valdžia, to turi buti ir tikėjimas", įsikišdavo į tikėjimo dalykus ir vertė savo pavaldinius prie savo tikėjimo. Pats Moras tapo pasmerktas mirtin (1535 m.) už tai, kad budamas ministeriu nepanorėjo pasirašyti ant įstatymo, angliškos valdžios apskelbto, sulig kurio karalius turi buti galva netik valdžios dalykuose, bet ir tikėjimo dalykuose. Pamaži ir kiti mokslo vyrai įvairiose Europos šalyse ėmė mokinti, kaip ir Moras, kad tikėjimo dalykuose žmonės privalo turėti laisvę, ir, laikams, bėgant, tokios mintis pateko ir į apšviestiesnių valstybių įstatimdavystę.

Vertė tos Moro kningos apie Utopiją apsiereiškė ne tik šiose ar kitose jo mintyse apie įvairius valstybinius surėdymus, bet ir tame, kad jis atkreipė daugelio žmonių atidžią į gyvenimą ant žemės, kad apsvartė tą gyvenimą, pasiremmdamas laisvu protu, o ne kokiais ten bažnytiniais įsakymais, ir statė priešais netikusius surėdymų ant žemės ne Dievo arba dangaus karalystę, kuri ne nuo pačių žmonių priklausė, bet paveikslą, kurį žmonės gali, jai panorės, patįs įkūnyti ant žemės. Moras apsiriko tiktai tame, kad pasakė būk tą pavyzdngą tvarką ant salos Utopija užvedė vienu sykiu tas vienas išmintingas valdonas, Utopas. Moras, gerai pažinojęs jo laikuose gyvenusius Europoje valdonus, pats nesitikėjo, kad jie užves savo valstybėse tokį surėdymą; tam, kad įgyti tiesą atspausdinti tą kningą, Moras turėjo net pasakyti jos pabaigoje, kad jis nepagiria visų joje aprašytos tvarkos apsiereiškimų. Bet vis-gi Moras sako: "pās utopus yra daug to, ką aš norėčiau parengti mūsų visuomenėje".

“Aš ne tiek to visko tikiuos sulaukti, kiek garbinu tai”, — sako Moras ant galo. Ir jis turi tiesą taip pasakyti, nesa užsitikėjimas Europos karaliais, kad jie paklausys Moro, būtų buvęs labai silpnas įrankis. Tik mes dabar žinome, kad visuomeniškas surėdymas negali būti permaintytas ūmai, bet pamaži, taip, kad į vietą seno, kuris griuna, turi išaugti naujas, ir tos atmainos pasidaro ne tiek iš karalių valios, kiek iš noro pačių žmonių, pas kuriuos atsiranda naujos mintys. Mes žinome ir tai, kad visųgreičiausiai ir visųgeriausiai atsomaino surėdymas tuokart, jai patys žmonės turi įtekmę ant valstybės rėdo, rinkdami patys vietininkus, ar ir viršiausias valstybės įstaigas. Kuomet mokyti žmonės tą patėmyjo, tai ir išdirbo sau vietoje *utopijinių* nuomonių, arba *utopijų*, nuomones apie *pažangą*.

7. Prasiplatinimas nuomonių apie pažangą.

Nuo humanistų gadyneš jau aiškiai pradeda išsidirbti ir mintys apie pažangą, arba apie tai, kad žmonių gyvenimas juo tolyn, tuo eina geryn, o ne blogyn.

Tokių minčių sėklos yra atrandamos net ir pas kaikuriuos Graikijos ir Romos raštininkus, kurie, nepaisydami pasakojimų apie auksinius senovės amžius, sulyginėjo pasakojimus apie senovės gyvenimą su gyvenimu jų laikų, gyvenimą laukinių žmonių su savuoju, ir matė, kad kitados ir jų seneliai buvo laukiniai žmonės. Ypačiai tie Graikijos bei Romos raštininkai, kurie surašinėjo į savo kningas viską, kas jų laikuose žinota apie gamtą, patėmyjo, jog žmonės juo toliau tuo daugiau žino, ir tikėjosi, kad su laku jie dar daugiau žinos. Vienas iš tokių buvo, paveizdan, *Aristotelis*, rašęs maž-daug apie 300 metų prieš Kristų, ir suvedęs į savo kningas veik visą tolaikinį mokslą, taip, kad jo raštus laikė mokslo vadovais viduriniuose metšimčiuose ir mahomedonai-arabai ir krikščionys. Toksai pat buvo ir romėnas *Plynijus*, gyvenęs kiek vėliaus už Kristų; jis suvedė viską, kas buvo ištirta jo laikuose apie gamtą, į savo raštus, pavadintus *Gamtos Historija*, arba ištyrinėjimai apie gamtą.

Ir viduriniuose metšimčiuose tie mokslinčiai, kurie su Aristotelio ir Plynijaus raštų pagalba tyrinėjo gamtą, artinosi pre minties apie pažangą. Taip štai, paveizdan, anglas vienuolis Roger Bacon (Rodžer Bekon 1214—1293 m.), bandęs sužinoti, iš ko susideda įvairūs daiktai, išdirbinėjo visokius dalykus ir išrado kažką panašų į mūsų paraką; per tai apie jį kalbėta, būk jis turįs susinešimus su velniu, tad jam ir užginta mokytojauti ir uždaryta vienuolynan, kaip ir kalėjiman. Šis Bacon'as sakė, ateis laikas, kuomet paskučiausias mokinys žinos daugiau, negu žinojo jo laikuose gyvenę mokyčiausi vyrai.

Tokias mintis humanistai pradėjo išreikšti drąsiau tarp kitko ir dėlto, kad jau ir jų laikuose buvo

aiškiai matoma pažanga, sulyginus jų laikus su vidurinių amžių gadyne. Daug turi svarbos štai šitie žodžiai vieno humanisto, Franciškaus Bacon'o (gimė 22 sausio 1561 m., mirė 9 balandžio 1626 m.), anglo mokslinčiaus ir valstybės vyro: “Didelė senovės pagarba yra tai viena priežastis, labjusiai sulaikiusi mokslų pažangą. Apie tą senovę susidėjo nuomonės labai priešingos tikramjam dalykų stoviui. Senove reikia vadinti pasaulės senatvė. Bet pasaulės senatvė tai ir yra tie laikai, kuriuose mes gyvename, o ne tie laikai, kuriuose gyveno mūsų seneliai, ir kurie buvo jaunais pasaulio laikais. Ištikrųjų-gi, laikai, kuriuose gyveno tie seneliai, yra seni mums, bet nauji pasaulei. Kuomet mums reikia atrasti žmogų, kuris daug išmano mūsų reikaluose, tai mes einame pas vyresnį, o ne pas jaunesnį iš mūsų tarpo, nesa vyresnis žmogus daugiau matė, jautė ir mąstė. Taip-pat ir mūsų gadyneš, žmonės, jai būtų drąsesniais, galėtų daugiau patirti, negu senovės žmonės, nesa pasaulė dabar tapo senesnė ir skaitlius patyrimų bei bandymų neapsakomai pasidaugino. Jau pasidėkavojant jūrininkystei ir kelionėms, dikčiai pasidauginusioms mūsų laikuose, žmonės surado gamtoje daug dalykų, kurie gali atvesti prie naujų nuomonių!”

Šiais žodžiais anglas moklinčius tikrai įvedė permainą į pažiūras apie senovę ir jaunovę. Įtin per tai ir įprasta klausyti senų žmonių, kad jie, kaip yra sakoma, daug yra matę svieto. Bet kuomet žmonės pradėjo labjaus krutėti, o ypatčiai kuomet ėmė užrašinėti į kningas tą, ką matė ir mąstė, kuomet kningų atsirado daugiau, dalykai taip pasikreipė, kad tie, kas daugiausiai krutėjo ir skaitė, daugiausiai matė ir pažinojo svietą. O tokiu gali būti ir jaunas žmogus, — ir vis žmonės juo tolyn tuo daugyn žino, tarsi senyn eina.

Tokios mintys, kaip Fr. Bacono, kurias paskui išreikė ir atkartotojo kiti mokslinčiai, iš šaknų pakirto pagarbą, senovės mokslų, kurių neva visame kame reikia klausyti ir nevalią pasitikėti savo mokslu ir patyrimu.

Da prieš Baconą mokytas vyras Kopernikas (1493—1543 m.) atsidrąsina kitaip mįslyti, nežiūrėdamas į bažnytines nuomones ir į nuomones mokyty graikų, kurie, nors ir mįslijo, kad žemė panėši kamuoliui, vis-gi tvirtino, kad ji ėsanti didesnė už saulę ir kad saulė apsisukanti aplink žemę. Kopernikas parašė kningą, kurioje išrodinėjo, kad, atžagariai, mūsų žemė yra daug mažesnė už saulę, ir kad ji sukasi aplink saulę, kaip ir kitos panėšios jai žemės-planetos, kurios mums atrodo mažutėmis žvaigždėmis. Kopernikas paaukavo savo veikalą popiežiui ir pasimirė tuose-pat metuose, kuriuose kninga atspausdinta tapo. Kuomet jam pasimirus kiti mokyti katalikai ėmė išreikšti panašias mintis, tai popiežiaus bažnytinė valdzia degino juos ant laužų, uždarnėjo į kalėjimus ir vertė išsizadėti savo pa-

ziurų*). Pretestantų gi šalyse mokslinčiams buvo daug laisviau gyventi, ir čia jie netrukus žymiai pastumėjo pirmyn Koperniko mokslą, ir ant galo mokytas anglas *Newton'as* (1642—1727 m.) išrokavo didumą saulės, žemės ir kitų planetų ir į kiek laiko jos apeina savo kelią aplink saulę.

Ir taip užtiesta pamatas naujam mokslui apie pasaulį ir mokslui skirtingam nuo senovės krikščioniško ir graikiško mokslų. Kopernikas ir Newtonas yra sutvėrę mokslą apie saulę ir žvaigždes¹⁾ vienkart su šiuo mokslu atsirado ir mokslas apie pajiegas²⁾, ir paskui apie pasaulės materiją sudėtinumą³⁾. Kelionės pasaulyje pagimdė mokslą apie akmenis, žemes ir metalus⁴⁾, apie augmenis⁵⁾, apie žvėris⁶⁾, apie žmogaus kūną⁷⁾, apie tautas⁸⁾, ir apie jų praeitį⁹⁾. Po tam jau apsiskaičiusiems žmonėms sunku bebuvu mįslyti, kad senovės laikuose žmonės buvo išmintingesni ir kad kitados viskas buvo geriau, o dabar viskas eina blogyn. Atzagariai, apšviestiesni žmonės pamatė dabar, kad svietas eina vis į didesnį protą, prie geresnio buvio.

*) Pasakojama, kad kuomet seną Italijos mokslinčių Galilėjų versta išsizadėi nuomonės, kad žemė sukasi aplink saulę, tai jis, atlikęs tą apeigą prieš savo teisėjus — kunigus, pasakė: "bet vis-gi žemė sukasi".

1Astronomija. 2 Fyzika. 3 Chemija. 4 Mineralogija. 5 Botanika. 6 Zoologija. 7 Antropologija. 8 Etnologija. 9 Historija. (Bus toliaus).

Kokiu budu žemė mainė savo isvaizdą*).

Kalbėjome anąsyk, kad žemė yra atskilusi nuo saulės, t. y. įkaitintos masos: atskilo jinai kamuolio pavidale ir nuo to laiko prasidėjo jos savystovis gyvenimas. Permainos, įvykusios ant mūsų planetos nuo jos pradžios iki šiai dienai, buvo tai pasekmės naujų aplinkybių bei naujų sąlygų į kokias ji pateko po atsiskirimui nuo saulės.

Tas įkaitintos masos kamuolys, atskilęs nuo saulės, nuolatos bėgo ir sukosi aplink savo taip tariant motiną, saulę; besisukdamas erdvėje jis liepsnojo ir švietė spinduliais; tad dalis jo karščio turėjo išnykti per tą spinduliavimą. Tokiu būdu visa masa, iš kurios yra susitvėrusi žemė, turėjo tirštėti ir eiti kietyn. Smulkios dalelės, buvusios iki šiol gazais, kuopėsi kruvon ir dėjosi į naugių kūnus. Susitvėrė tirštesnis negu visa masa branduolis; gi gazų atmosfera, kuria buvo anas branduolis apsuptas, prie taip augštos temperatūros negalėjo pavirsti nė į kietus nė į kitus kokius kūnus. Ir dabartiniai vandenynai, arba okeanai, buvo anoj gadinėj garas, besilaikąs apie minkštą dar ugninę masą.

*) žiur. "Laisvosios Minties" No. 5. straipsnį "Keli žodžiai apie mūsų žemę", pusl. 120.

Nuolatinis spindulių sklaidymas į beribę mažino to ugninio kamuolio karštį; žinomas dalykas, kad karštis mažėjo iš viršaus, ne iš vidaus. Tą mums puikiai priparodo ir išaiškina vulkanų išsiveržimai. Kur vulkanai išlieja iš savęs galybę lavos, t. y. įvairių iš tirpytų naugių masą, ten galima pastebėti, kad paviršis neilgai tetriskus ataušta, gi po to lukšto lava yra karšta gana ilgą laiką, kartais net ištisus metus, prigulmingai nuo to, kaip storai tos lavos išsiliejo iš vulkano.

Karščiui susimązinus ant kamuolio viršiaus, pamaži pasidarė plonas lukštelis, pridengiąs visą ištirpytą masą; sunkiai tirpstantie kūnai turėjo skirstyties, gi nuolatinis temperatūros puolimas žemyn padarė tai, kad tos dalelės vienyjosi į kietesnius vienodus kūnus.

Tokia tai buvo, maž-daug pradžia to lukšto, ant kurio mes dabar gyvename. Tolimesnį mūsų žemės vystymos aptaria mokslas *Geologija* vardu.

Siek tiek apsipazinus su chemija, lengvu budu galima sau atveizdinti tik ką minėtą procesą. Žemės kamuolis tuokart atrodė tarsi kokia chemiška laboratorija kurioje chemiškos dalelės, vienos kitų patraukiamos, glaudėsi į masas; jas traukė žinoma gamtoje spēka, chemiškoji giminytė. Tolesniai, pasidėkavojant mechaniškam svarumo spēkos veikimui, chemiškos dalys turėjo užimti tame kamuolyje tam tikrą savo vietą, kuri priklausė nuo tų dalių svarumo: sunkesni kūnai puolė žemyn, lengvesni pasiliko viršų ir iš jų pasidarė masinės uolos; tos uolos šiandieną yra paskaitomos už seniausias.

Laikams bėgant ir žemės paviršiui vis labjaus atauštant, ansai vandenų garas, kurį minėjome, kad laikėsi aplink įkaitusį žemės kamuolį, ir-gi ataušo ir virto skjstimu. Priėmęs tokį pavidalą nusileido garas ant atvėsusio žemės paviršiaus jau kaip vanduo ir ėmė gimdyti kitokius mūsų gamtoje apsireiškimus.

Ore yra įvairios chemiškos dalys, kurių viena taip vadinamoji anglerūkštis patekusi į vandenį, pagelbėjo tirpyti ir praskiesti tūlas žemės paviršiaus dalis; vandeniui begaruojant tos praskiestos žemės dalys ėjo tirštyn, kietėjo, džiuvo, ir iš jų, ant galo pasidarė suslogusios uolos, paveizdan įvairūs kalkių sluogsniai, margelis, dumbblas, smeltis, smeltinis akmuo ir kitokie panašūs akmenys bei uolos, užimantys dabar mūsų sausumos dalį. Smulkiai ištyrinėja uolas ir jų formavimos būdus išaiškina geologijos skyrius, vadinamas petrografija, arba mokslas apie uolas.

Paleontologijos mokslas, užsiimantis tyrinėjimu netik mūsų žemės bet ir organiškios gyvasties išsivystymo historijos, parodo mums, kad ir tose suslogusiose uolose yra įvairių-įvairiausių gyvūnėlu bei augmenu liekanos. Žemei einant šaltyn, palengva atsirado ant jos įvairūs gyvūnai ir augmens, kitaip sa-

kant organiškai sutvėrimėliai, prisitaikantie prie tų gamtos aplinkybių, kokios buvo jų gadynėje.

Tyrinėjant žemės pavirši, pasirodo, kad, metų eilėms slenkant, žemės paviršis nuolatos mainė savo išvaizdą. Tos atmainos ējo, sulyginamai, šnekant, labai palengva, neįtėmytinai tų permainų laike gyvenisems gyviams; bet-gi ējo. Iš paminėtų augmenų bei gyvūnų turėjo pasidaryti nauji chemiški apsireiškimai. Paveizdan, jūrų gyvūnai, dirbdinę sau visokius lukštus, rinko į save dalis minerališkų vandenyj ištirpusių druskų. Iš tų lukštų, su laiku, pasidarė kietesnės masos, kurios būdamos po spaudimu kitų kūnų, susidėjo į storus uolinius kreidos ir kitokios rūšies kalkių sluogsnius.

Panašiai kaip kad dabar išdziuvusi nuo šilumos žemė sproginėja, taip ir senovėje ganėtinai sukietėjęs mūsų žemės lukštas kaitinamas iš vidaus raukėsi ir sproginėjo. Par pasidariusius tokiu būdu plyšius išeidavo laukan gazai ir garai iš vidaus, o vidun patekdavo vanduo; tenai jis kaito, mainėsi į garą ir būdamas įtempimo stovyje veržėsi laukan, draskydamas žemės pavirši, vienur jį iškeldamas, kitur įlenkdamas. Taip tatai turėjo pasidaryti kalnai ir slėnįs. Su laiku, kuomet žemės temperatūra vis kaskartas ējo mažvn, tokie plyšimai taip gi atsitikdavo rečiau. Bet gi eilė atomainų neužsibaigė, nors ir rečiau tos atomainos būdavo; žemė mainė savo išvaizdą gana ilgą metšimčių eilę pakol pasiekė dabartinę.

Vulkanai ir tankiai atsikartojantie jų išsiveržimai ir paskui, kuomet žemė visai buvo susiformavus, nesykį prisidėjo prie tūlų vietų atmainymo. Neįjėskant tolmoje praecityje faktų, galima priminti sau garsius Etnos, ar Mont Pele išsiveržimus. Etnos išsiveržimas taip atmainė Sicilijos ir tūlus pietinės Italijos pakraščius, kad kaip yra sakoma, toms vietoms reikia visai nauji žemlapiai darvti. Mont Pele ant salos Martinika žvdičią apielinkę pavertė į kaž-kokį tyrlaukį, pilkais pelenais nuklotą.

Žemės istorija yra kiekvienam mįslijančiam žmogui labai akyva; tur būti nerastumai žmogaus, kuris nenorėtų ar nebandytų sužinoti kaip, iš kur ir kokių būdu atsirado žemė, kaip ji tvėrėsi, kokiais keliais atsirado ant jos organiškioji gyvastis ir t. p. Kitados senovėje, žmonės negalėjo tų klausimų išrišti: jiems atrodė, buk viskas stebūklings keliais iš nieko stojosi ir tai tokioj formoj ir išvaizdoj, kaip kad dabar viskas yra matoma. Vienok mokslas, kurio dirvoje žmonės darbavosi buriu buriiais, susekė, kaip tai viskas atsitiko. Mokslas tiek jau surinko į savo žinvną faktų, kad ir ne daug teapsišvietęs žmogus, priešes prie to žinyno, kaip ant dēlno pamato ir žemės praecių ir savo istoriją.

Ateityje pasikalbesime apie tai, iš kokių naugių, arba mineralų susideda žemė.

Žemės Vaiks.

Uola.

I.

Augštai, kur pūkų-debesėlių nakvynė,
Aušros spinduliai pirmutiniai kur puola,
Iškėlė, įkurdžius ten savo sėdyne,
Paniūrusią galvą paniūrusi uola.
Toli apačioj gyvata nerimavo:
Tarp krūmų įdūko kažinkokios riaušės,
Miškai įsirūstinę šiaušės,
Kažinkur dvasia nusigandus dejavo....
Ir širdįs drebėjo, ir maldos girdėjos,
Kai gedulo dieną sugrūdę verkėjos....
Gi uola rami. Pakili, kai Praamžius
Kurs jos nebetoli mėlynėse sklando,
Ji žiūri, daboja iš amžių į amžius,
Ir širdį apkausčius, neatliepia gando....

II.

O bėga garsai iš slėnių geltonųjų,
O kyła uolospī švelnučiai ir rūstūs....
Ir sprūsta pavienių, kai gaidų gailiųjų,
Ką perveria jausmą, išlėkusių skūstūs,
Išskridusių verktų, kad širdį jiems gniaužo, —
Ir plasta pulkai nematuotai skaitlingi,
Lyg godūs ereliai galingi —
Tenai apačioj jie ir milžinus laužo —
Ir užmą pakėlė, ir guža lyg karo
Balsai, lyg kad atbalsiai einančio maro....
Ir plaukia priplaukia garsų milijonai,
Atgaudžia ir linksmos ir liūdnos gaidijos,
Žavėjantįs, meldžiantįs, džiaugiantįs tonai,
Ir laimė ir bėda žemaitės-žmonijos....

III.

Danguj mėlynuoja giedra begalinė.
Erčių-praerčioj tiek išlygus ramybė,
Lyg tūkstančiuos šventnamių kylio maldinio
Griaudi valanda.... Ir lig juostai skaistybėj
Dangaus išsikėlusi uola beniūro —
Didžiam ramybėnamyj siela ramioji,
Šventynėj su kūnu šventoji —
Ji dvasios akim visaregēm težiūro....
Subėga žemybių garsai skaitlingieji,
Didieji mažieji, rūstieji švelnieji,
Subėga suplaukia į uolos krūtingę.
Pilni geidulių — gal krūtinėj dar siaučia,
Gal draskos, da kelia gal karę ugninę....
Gi uola — ar uola didžoji pajaučia? —

IV.

Kokie debesiai! Kas da rūstus galiūnai!
Juoduoliai ciklopai, žalčiai pragariniai,
Be formų ištisę kažinkokie kūnai....
Klaikybė — stiebai atsistoję ugniniai,
Dundena, garuoja — o baimė! — kaip ūkia....
Uū.... ar dvasia čia klaiduolė?
Aa!.... ir garsas čia vietoj prapuolė....
Ir plyšo juodžiausios galybės padūkė!
Žaibijų tinklais prasipjovė rustūnai,
Pabiro kaladėms perkūnų-perkūnai!
Velnių pragarų milijonai sužvingo,
Kardai sutarškėjo, o liepsnos jų švaistės,
Kai žvaigždės, par tirštumas oro dervingo!....
Ir tol da aplinkui tik rodės pašvaistės....

V.

Ir kalnuose jautės blogai atsitiksią....
Ugninės galybės už kažką kerštingos
Ant akmenio rodės akmenis nepaliksią,
Išlyginsią viską ant žemės klasingos....
Kai paukštis, pabugus dvasia nerimauja,
Kai diegas žemėpi prisiglaudė siela....
Skaistybė jai numirė miela,
Kažinkur kažinkam ją vėtros berauja....
Sudegintas oras, sublokšta lavonų,
Galybės šulų, dievulėlių, balvonų....
O juoda aplinkui.... gal nieko neliko....
Gal perverta žemė— Gal ugnis patvino.... —
Gi uola?... O uola! tave kas ištiko?
Ar audros tau šventą ramybę gadino?!....

VI.

Tik švyst!.... Gal čia aitvarų vilkstė praskrido....
Ir kas čia?! O mėlina.... mėlina matos....
O ten-gi lig pačiai net saulei įbrido
Plieninė šviesybė!.... prie saulei ji statos
Ir saulei ji lygi, ji saulės sesutė,
Giedrybėje žėri, sidabruos prapuola —
Tai uola! tai uola! tai uola! —
Ji rymo, — o kojas jos laizo da ugnis....
Ji niūro — o ten da chaosas bedugnis....
O uola galybė! O uola šventoji!
O uola! Žaibai gi tau trenkė krūtinėn!
Tenai-gi jie degė.... žaizdas gal nešioji....
Bet stovi rami, išsikėlus visa begalinėn....

1908—09.

Kalėdų Kaukė.

Žmogus yra vienintėlis sutvėrimas, kuris turi sunkiai dirbti.

E. Kantas.

Voltair

Skarmentado Kelione, jo paties užrašyta.

Aš gimiau Kandijoje 1600 m. Mano tėvas buvo Kandijos gubernatorius, ir aš pamenu, kaip tūlas menkas eiliadirbis, vardu Iro*, parašė manęs išgyrimui eiles, kuriose užsispyręs prirodinėjo, kad aš tiesioje linijoje paeinu nuo karaliaus Minoso. Bet kada mano tėvas įpuolė į valdžios nemalonę, jis parašė kitas eiles, sulyg kurių aš turėjau paeiti tiktai nuo Pazifajos ir jos numylėtinės. Tasai Iro buvo nedoriausis ir nuobodžiausis niekšas ant visos salos. Kuomet sulaukiau penkiolikos metų amžiaus, tėvas nusiuntė mane Romon į mokslus. Aš atkeliavau į tą miestą su vilčia pažinti visokias teisybes, nesa iki šiam laikui mane, sulig visos pasaulės, nuo Chinų iki Alfu, papročio, mokino visai ko kito. Monsinojoras Profondo, kurio globon likau pavestas, buvo įžymus žmogus ir vienas didžiausių pasaulės mokslinčių. Jis užsimanė išmokinti mane Aristotelio kategorijų, ir be trupučio but patupdęs mane į savo minjonų kategoriją, — to tiktai ir truko.... Aš mačiau procesijas, nelabų dvasių varkimą ir kelius apiplesimus. Pasakota — žinoma, tai buvo melas — kad sinjora Olimpija, labai atsargi ir apsiziūrinanti ypata pardavinėjo labai daug to, ko nereikia pardavinėti. Aš tuokart buvau tokiam amžiuje, kad man visi tie dalykai atrodė labai įdomūs. Vieną jauna dama visai nuolaidaus būdo, vardu sinjora Fatelo, užsimane įsimylėti į mane. Apie ją sukinėjosi gerbiemieji kuningas Puanjardini ir Akoniti, jaunas vienuolis nebėsančio jau dabar vienuolyno. Jinai sutaikė tuos vyrus, atiduodama savo širdį man. Bet poodraug su tuo aš labai greitai būčiau galėjęs tapti atskirtu nuo šventos bažnyčios ir užnuodytu. Aš išvaziavau iš Romos visai užganėdintas iš švento Petro būdavonės.

Nuvaziavau Prancūzijon. Tenai tuo metu viešpatavo Liudvikas Teisingasis. Pirmu pirmiausia užklausta mane, ar aš nenorėčiau suvalgyti ant pusryčių šmotelį markizo d'Ankr, kurį žmonės iškepė ant stirtos, ir jo mėsa pigiai pardavinėta norintiems. Ta viešpatystė buvo nuolat ardoma vidurinių karių tai už vietas taryboje, tai už du priešingu vienas kitam pušlapiu įstatymuose. Jau su viršum 60 metų ta ugnis, tai kiek prigesinama, tai vėl baisiai išpučiama naikino puikią šalį. Tas vadinosi Gallijos bažnyčios juokavimais.

“Vai man!” sušukau aš, “o juk tauta yra gera apsigimus. Kas-gi taip baisiai galėjo permaintyti jos būdą? Ji maištus kelia ir Baltramiejaus naktis surengia. Laiminga bus ta gadynė, kuomet ji ims juokuoti.”

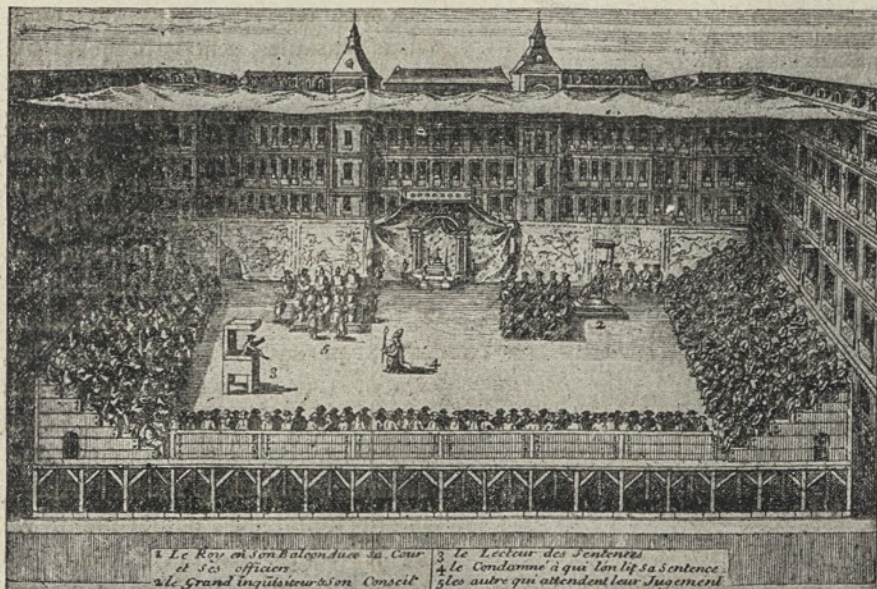
*) Anagrama poeto Roi (Rua).

Nuplaukiau Anglijon: tie pat berniai gimdė tuos pat gvoitus. Tuli dievobaimingi katalikai pasiryžo tėvynės labui iškelti paraku oran — karalių, karališką šeimyną ir visą parlamentą, kad tuo keliu išgelbėjus Anglija nuo heretikų. Man rodė tą vietą, kur dievobaiminga karalienė Marija, Henrikio VIII duktė, paliepė sudeginti penkis šimtus savo pavaldinių. Vienas Ispanijos kuningas tikrino mane, kad tai buvo stebūlingasai darbas — pirma dėlto, kad sudegintieji buvo anglai, o antra — dėlto, kad jie niekad ne- vartojo šventinto vandens ir netikėjo į švento Patriko skylę. Jisai stebėjosi iš to, kad karalienė Marija iki šiol dar nepripažinta už šventą; bet gi jo tikėtasis, kad ji greit bus kanonizuota, kaip tik kardinolas turės liuosėsnį laiką.

iš savo prigimimo ji yra palinkusi prie bjauraus torelancijos*) dogmato. Su laiku ji turi būt ateis iki tam — baisu ir pamįslyti!”

Aš-gi, pakol dar neatėjo malonesnė galdynė, pasi- skubinau išdumti iš tos šalies, kur kraugeriskumas nedažyta niekuo malonesniu, ir nukeliavau Ispanijon.

Karalius su dvariečiais buvo Seviljoje; atplaukė laivai, ir viskas alsavo pilnybe ir džiaugsmu puikiau- siame metų laike. Tik staiga apelsinų ir citrinų me- džių alėjos gale patėmyjau kaž-ką panašų į plačią areną, apsuptą laiptais, kurie buvo pridengti brangiais audeklais. Karalius, karalienė, infantai ir infantinos sedėjo po puikiu baldakimu. Priešais šviesiausiają šei- myną buvo įrengtas antras augštesnis sostas. Aš atsi- liečiau į vieną savo sankeleivį: “Jai tas sostas nė-

1 Le Roy en son Balcon sur la Cour
et ses officiers
2 Le Grand Inquisiteur et son Conseil
3 Le Lecteur des Sentences
4 Le Condamné à qui l'on lit sa Sentence
5 Les autres qui attendent leur Jugement

(Copyrighted by The Truth Seeker Co., New York, N. Y.**)

.... pasirodė visa eilė poromis einančių vienuolių

Aš nukeliavau į Holandiją, kur tikėjau rasti kiek ramumo pas flegmatišką tautą. Atvykau Haagon, — o čia kirtė tūlo gerbiamo senelio galvą. Tai buvo plika galva ministerio Barneweldto, žmogaus, kuris neapsakomai daug prisitarnavo respublikai. Pasigailėjimo perimtas paklausiau, kokį jis padarė prasikaltimą, ne jau jis yra valstybės išdavikas?

“Jis daug blogiau padarė”, atsakė man tūlas juodais rūbais pasirėdęs pamokslininkas; “jis tvirtino, kad yra galima atsiekti išganymą už gerus darbus lyginai taip, kaip ir už tikėjimą. Tamista suprasti, kad, jai panašios nuomonės prasiplatintų, respublika negalėtų užsilaikyti, tad ir reikia rauti nedorybė iš šaknų.”

Vienas rimtas tos šalies politikas atsiduso ir tarė man:

“Ne visada bus taip gerai, kaip yra dabar! ta tauta tik laikinai taip užsidega tikėjime; ištikrųjų-gi

ra skiriamas Dievui, tai aš neišmanau, kam jis gali tekti.”

Tuos neatsargius žodžius užgirdo vienas ispanas didikas, ir jie man gan brangiai atsiėjo. Tuom tarpu aš sau spėlioju, kad mes žiūrėsimę į kokią nors parodą, ar jaučių imtynes. Tik netikėtai ant augšto sosto pasirodė didysis inkvizitorius ir palaimino karalių ir žmones. Paskui pasirodė visa eilė poromis einančių vienuolių: buvo čia balti, pilki, juodi, basi ir apsiavę, barzdoti ir be barzdų, su pakeltais kapinšonais ir be kapinšonų. Juos sekė budelis; o užpakalyje, tarpe algvazilų ir grandų, ėjo bent keturiosdešimts žmonių, aprėdytų maišais, ant kurių buvo ištėplioti velniai ir liepsnos liežuviai: buvo tai žydai, nepanorėję

*) Tikėjimų apkanta.

***) Paimta iš Kun. V. Dembskio “Inkvizicijos”.

ar nepanorėję melsties į Atošo Švenčiausią Panelę, ar nesutikę atiduoti savo pinigus hieronimitų vienuolynams. Tikrai dievobaimingai sugiedota šventos giesmės; po tam ant lengvutėlės ugnies sudeginta visi nusidėjeliai, ir tas reginys, matomai, labai patiko visai karaliaus šeimynai.

Vakare, kuomet aš jau rengiausi atsigulti, pas mane apsilankė du šventosios inkvizicijos sąnarių su šventa hermandada: jiedu maloniai mane nubučiaavo ir nuvedė, nieko nesakydami, į labai vėsų kalėjimo kambarį, kur buvo nendrių patalinė ir puiki "Dievo Mūka". Aš išstupėjau šičion šešias savaites; po tam laikui tėvas inkvizitorius pakvietė mane pas save pasikalbėtų. Jis ilgai glamonėjo mane savo tėviškom rankelėm; pasisakė, širdingai apgailėstaujās, kad man duota taip bjaurus rūmas ir pridurė, kad visi namo kambariai užimti, bet gi jis turįs viltį kitą sykį suteikti man padoresnę vietą. Paskui su užuojauta pasiteiravo, ar aš nenumanau, už ką mane patupdyta kalėjiman. Aš atsakiau gerbiaram tevui, tur būti, už nuodėmes.

"Už kokią-gi nuodėmę, vaikuti, sakyk, nesivaržydama!"

Kiek aš nelaužiau sau galvos — nieko negalėjau iš jos išspausti.

Jisai atvedė mane į tikrąjį kelią, ir aš, galų gale, atsiminiau savo neatsargiai ištartus žodžius. Viskas užsibaigė mėtavone ir bausme: užmokėjau tiktai trisdešimtį tūkstaucių realų. Mane nuvedė pas augščiausį inkvizitorių pasikloniotų. Tai buvo labai minkštas žmogus; jis paklausė manęs, kaip man patiko jo mažutė šventė. Aš atsakiau, kad begalo patiko, ir tekinas nubėgau pas sankelėivius ir skatinau juos kuogreičiausiai išsinėsdinti iš tos puikios šalies. Jį, tuom tarpu, buvo sužinoję apie visus karzygiškus darbus, kuriuos ispanai atliko Dievui ant garbės. Jie perskaitė garsius vyskupo Čiapo (Las Cazes) užrašus, kuriuose minima, kad papjauta, sudeginta ir nukandinta dešimts milijonų netikių Amerikoje vien dėlto, kad juos atversti į išganingą kelią. Aš pamįsliauju sau, kad tas vyskupas perdeda; vienok, jai priimti tik pusę to sakičiaus, ir tai gauni stebėtiną skaitlinę: penki milijonai.

Noras keliauti dar neapleido manęs. Aš geidžiau užbaigti Europos apzvalgą Turkijoje, tad ten ir nukeliavome. Dabar aš tvirtai buvau pasiryžęs neišreikšti savo numonės kas link švenčių, kurias man prisieity matyti.

"Tie turkai, sakiau aš savo sankelėiviams, tai nekrykštyti netikiai; per tai, tur būti, jie yra dar aršesni už tėvus inkvizitorius. Laikykime liežuvius už dantų, kuomet atsidursime tarp mahomedonų."

Tatai aš ir nuėjau pas turkus; ir koks buvo mano nusistebėjimas, kuomet aš pamačiau Turkijoje daug daugiau katalikiškų bažnyčių, negu Kandijoje.

Aš mačiau net būrius vienuolių, kuriems visai nebuvo draudžiama garbinti Švenčiausią Panelę ir keikti Mahometą graikiškai, latyniškai ir ormėniškai.

"Kokie malonus žmonės tie turkai!" stebėjau.

Graikijos ir latynų krikščionys mirtiną turėjo kovą tarp savęs Konstantinopolyje. Tie vergai puldinėjo vieni ant kitų, nelyginant šūnįs, besiėdantie ant gatvių ir vaikomi lazdomis. Didysis vizyras užtariavo tuoakrt graikus. Graikų patriarchas pasiskundė ant manęs už tai, kad aš valgiau vakarienę pas latynų patriarchą, ir mane, visai tarybai girdint ir matant, nuteista: ar šimtas lazdy par kojų padus, ar penki šimtai cechiny. Ant rytojaus didysis viziras tapo užsmaugtas; gi dar ant rytojaus jo įpėdinis, laikęs latynų pusę, ir užsmaugtas tik mėnesiui prasliskus, paskyrė man tokią pat bausmę už tai, kad aš valgiau vakarienę pas graikų patriarchą. Buvau tatai priverstas nesilankyti nė į graikų, nė į latynų bažnyčias. Nusiraminiui aš pasisamdžiau sau labai puikią čerkėšę, kuri buvo labai maloni draugiškuose pasikalbėjimuose be liūdininkų ir baisiai uoliai lankydavo mečėtį. Sykį, labai jau karštai mane beglamonėdama, ji sušuko, apkabinusi mane:

"Alla! Illa! Alla!"

Yra tai svenčiausias turkų išsireiškimas; man pasirodė, kad jos žodžiai reiškia meilės išpažinimą, tad gi ir pats maloniai pratariau:

"Alla! Illa! Alla!"

"O!" sušuko ji: "te bunie pašlovintas Dievas! tai tu turkas esi?"

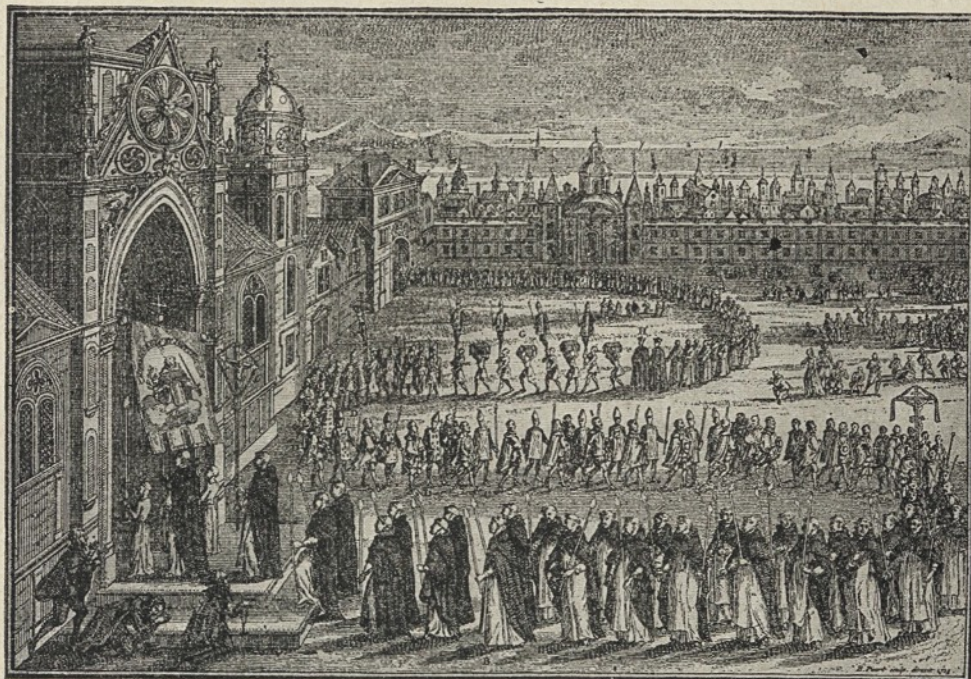
Aš atsakiau, kad garbinu Dievą už turko spėką, kurią jis man suteikė ir laimę, kurios pilnybę jaučiau savyje. Ant rytojaus atėjo imamas manęs apipjauštytų; kadangi aš neprisiėmiau tos operacijos, tad Aprūbiokadi patarė pasodinti mane ant mieto. Aš išgelbėjau savo kuną, užmokėjęs tūkstantį cechiny, ir tuojaus išbėgau į Persiją, prisizadėjęs niekad daugiau nebeiti Turkijoje nė į graikų nė į latynų bažnyčias ir nešaukti "Alla! Illa! Alla!" meilingose valandose.

Kaip tik atvykau į Ispaganį, tuojaus užklausta mane, kokio avino pusę laikau, ar juodo, ar baltó. Aš atsakiau, kad man vis viena, by tik mėsa būtų minkšta. (Reikia jums žinoti, kad tuomet Persijoje buvo dar nesutikimai tarp juodo ir balto avinų partijų). Mane nužvelgė, kad aš pasityčioju iš abiejų partijų; tokiu būdu jau pas miesto vartus aš pasijutau turįs didelį nesmagumą. Kad atsikračius nuo tų avinų, vėl turėjau išmokėti puikią piningų sumą.

Pasiekiau Chinus su vertėju, tikrinusiu mane, kad toje šalyje žmonės gyvena kur-kas linksčiau ir laisviau, negu kur kitur ant svieto. Totoriai užviešpatavo šalį ir naikino ją ugnimi bei kardų; tėvai jezuitai, iš vienos pusės, gi tėvai domininkonai, iš antros, — tvirti-

no, buk jie patyliais veda dūšias į dangų. Niekur dar nebuvo tokios daugybės pasišventusių pamokslininkų; jie nuolatos persekiojo vieni kitus; rašinėjo Romon ištisus toms skundų; už kiekvieną atverstą dušėlę keikė vieni kitus netikiais ir ištvirkėliais. Ypač karšti nesusipratimai iškilo pas juos už tai, kokių būdu reikia sveikinties. Jezuitai norėjo, kad chinai sveikintų tėvą ir motiną savu chinišku būdu, gi dominikonai reikalavo, kad pasveikinimai darytųs taip, kaip daroma Romoje. Kažin kaip ten atsitiko, kad jezuitai paskaitė mane dominikonu ir įskundė jo totoriškai didybei, būk aš esąs popiežiaus šnipas. Augščiausioji taryba pavedė pirmamjam mandarinui, kuris

kondos pakraščius, ir aš pasinaudojau laiku, kad pamačius dvarą didžiojo Aureng-Zebo, apie kurį pasakota sėbūklai. Jis buvo tuomet Delyj. Turėjau laimę išvysti jį laike iškilmingos ceremonijos, kurioje jam įteikta dangaus dovaną, prisiūsta jam iš šerifo Mekkos: tai buvo šluota, kuria iššlavinėta sąšlavos iš švento namo Kaaba bet Alla. Ta šluota tai simbolis šventos šluotos, valančios dūšias. Aureng Zebas, matomai, nelabai jos tereikalavo, nes jis buvo dievobaimingiausias žmogus visame Indostane. Tiesa, jis papjovė vieną savo brolių, nunuodijo savo tėvą; dvidešimt radžų ir tiek pat omrų iš jo dėkos pasimirė baisiausiose kančiose; bet vis tai buvo nie-

(Copyrighted 1907 by The Truth Seeker Co., New York, N. Y. *).

“...juos sekė budelis ir keturiuosdešimtis žmonių, aprėdytų maišais...” (pusl. 134) .

paliepė seržantui, o šis keturiems policistams suareštuoti mane ir surišti su įvairiomis ceremonijomis. Turėjau prikaupti šimtą keturiadešimt sykių ir tuokart nuvedė mane pas jo didybę. Jis liepė užklausti mane, ar tai tiesa, kad aš esu šnipas popiežiaus, kuris pats nori ateiti atimtu iš jo sostą. Aš jam atsakiau, kad piopežius — kuningas, kad turi 70 metų amžiaus, ir kad iki popiežiui yra keturi tūkstančiai mylių nuo jo totoriškai-chyniškos didybės, kad popiežius laiko du tūkstančiu žmonių su vienu skiečium dėl apsaugos, kad jis nieko neverčia nuo sosto ir kad jo didybė gali sau ramiai miegoti. Tas atsitikimas visai mažą teturėjo man pavojų. Išsiūsta mane į Makao, iš kur aš išplaukiau Europon.

Laivą, kuriuo važiauvau, prisiėjo taisyti pas Hol-

kai, ir žmonės kalbėjo tiktai apie jo devobaimingumą. Iš to atžvilgio jis tegalėjo susilyginti su Marokko imperatorium Mulej-Izmailu, kuris kas pėnyčia, maldas atlikęs, kirto vieną galvą. — Aš nesakiau anei vieno žodžio. Kelionės pamokino mane išminties ir proto, ir aš supratau, kad ne mano dalykas spręsti, kas valdonų yra geresnis. Vienas jaunas prancūzas, su kuriuo apsigyvenau, teisybę pasakius, nemandagiai atsiliepė apie Indijos ir Marokko valdonus; jis neatsargiai prasitarė, kad Europoje buvo labai dievobaimingi valdonai, pulkiai valdė savo viešpatybes, vienok jie nežūdė nė savo tėvų, nė brolių ir nekirto galvų savo pavaldiniams. Mūsų vertėjas išvertė į indų kalbą tuos bedieviškus jaunikaičio žo-

*) Paimta iš Kun. V Dembskio “Inkvizicijos”.

džius; tuokart aš, patyrimų pamokintas, nieko nelaukdamas, liepiau balnoti arklis ir abu su prancuzu išdumėva, kad net dulkės rūko. Paskui sužinojau, kad tą pat naktį Aureng-Zebo kareiviai jieškojo mus, norėdami suarštuoti; rado tik vieną vertėją. Jam nukirto galvą ant rinkos, ir visi dvariečiai pripažino, kad jis užsitarnavo mirties.

Dabar man beliko aplankyti Afriką, kad galėčiau spręsti apie visus gyvenimo smagumus ant mūsų žemelės. Ir ištyriau viską. Mano laivą užgriebė korsarai — negrai. Mūsų kapitonas balsiai rūgojo ir klausė, dėlko jie laužo tarptautiskas teises. Negrų kapitonas jam atsakė:

“Jūsų nosis ilgos, o mūsų plokščios, jūs turit tiesius plaukus, o mūsų susiraičiusius šerius; jūsų odos spalva panėši pelenų spalvai, gi mūsų — juodo medžio spalvai, — reiškia, mes privalome, pagal šventus gamtos įstatymus, visados būti priešais. Jūs perkate mumis ant turgaus Gvinejos pakraščiuose, kaip galvijus, kad marinti mus prie sunkaus ir beprotiško darbo. Jūs kapojate mumis jaučių gįslomis, versdami kasti kažkokią geltoną žemę, kuri pati savaimi nieko verta ir neatstovi aigyptėnų svogūno. Todėl tad mes, pasitikejumis ir pasijutę tvirtesniais esą, verčiame jus arti mums laukus, o jai ne — tai nupjauname jums nosį ir ausis.

Nieko nebuvo galima atsakyti ant tų išmintingų žodžių. Aš nuėjau arti laukų tūlos senos negrės: nenorėjau prikišti ausis ir nosį. Metams praslinkus mane išpirkta iš nelaisvės. Aš mačiau viską, kas tik buvo gražaus, gero ir įstabaus pasaulėje ir nutariau nieko daugiau nematyti, kaip tik savo namų dievaičius. Tėvynėje apsivedžiau, įgijau ragus ir persitikirinau, kad tai yra puikiausias mano gyvenimo laikas.

Vertė Ž. Va—s.

V. K. Račkauskas.

Užančio Klebonas.

(Fotografiškas piešinėlis).

(Žiūr. N. 5).

Ponas Pigulskis buvo tai baisus originalas. Visados dėvėdavo tamsiai mėlinus akinius, retai tekirdavo ir retai tešukuodavo plaukus; jo rankų pirštai ir-gi retai tebuvo mazgojami. Keistos žmogaus ypatybės: aptiekorius — o švarumo nelabai tepripažindavo iš atžvilgio į save-patį. Pats buvo gana dailus ant išžiūros: kakta augšta, balta, veido kaulai — platus, bet neper-

daug; augštas, petingas ir pilnakrutinis. Kalbėdavo jis mažai ir retai; jai ką pasakydavo, tai visados aštriai, tarytum kirviu nukerta. Jo visi bijosi, ypač vaikai — per tai aplink aptieką nepamatytumai vaikų anei vieno.

Jis klebonijon užeidavo kas vakaras ant taip vadinamo “zekciko”. Kuningas Tapkevyčius niekados kitaip jo nevadindavo, kaip tik “pan Pigulka”.

Tik vieną-vienintėlį sykį ponas Pigulskis plačiai kalbėjosi su tūlu dvarponiu, ponu Makarevyčiu ir taip ilgai kaž-ką jam pasakojo, kad Makarevyčiaus vežėjas net užmigo ant vežimo, belaukdamas savo pono, išeinant iš aptiekos.

O Pigulskio pasakojimas buvo labai įdomus.

— Sakau aš jam, išmainyk, sakau, šimtinę, man, sakau, reikia. — pasakoja jis žingeidaujančiam Makarevyčiui. Pigulskio akių nesimato, tik kartkarčiais susitraukia dešiniojo veido oda, kas su juo visada atsitikdavo, jai jis ar tai perpykdavo, ar tai susinervuodavo.

— Išmainyk, sakau. — Tėsia Pigulskis. — Ilgai aš jo prašiau; galu gale — sutiko. Nuėjo į savo kamara, išsiėmė iš kaž-kur šikšninį mukelį, storai prikimštą piningų ir ėmė rokuoti... O durų, matai, neuždarė... tad aš, pasilenkęs, žiuriu... žiuriu... ir matau, kad piningu nas įj... bus bent keturiosdešimtys tūkstančių... Taip ir nutirpau...

— Keturiosdešimtys tūkstančių?!... Hm... Tad jis galėtų netik mano Raugelinę, bet ir Slonskių Zopiškę nupirkti... Keturiosdešimtys tūkstančių!... — Stebisi Makarevčius.

Ir ilgai da Makarevčius kalbėjosi su Pigulskiu: rokavo kažką, paskleidusiu ant stalo popierą ir pačiuodu ant io atsirėmusiu; skaitliavo ir negreitai tepersiskvrė.

Toksai ilgas pasikalbėjimas Pigulskio su Makarevčiu būtų nustebinęs aptiekoriaus namiškius, jai jie būtų buvę: bet nieko nenustebino, nesa jis buvo apysenis kavalierius.

Ponas Pigulskis, amžinai prakvėpęs įvairiais vais-tais, būdavo, kaip paminėjome, kasdieninis kuningo Tapkevčiaus svetys. Paprastais vakarais jiedu lošdavo zekciką, o šventadieniais — preferansą su “dėduku” — jiedu išdalina kortas ant trijų, o trečiojo, tai yra “dėduko” kortos visados būdavo atskleidžiamos.

Paviršutiniai žiūrint į kuningo Tapkevyčiaus ir Pigulskio santykius, atrodytu, kad jiedu draugavo. Vienok visai ne taip buvo. Pigulskis, laukiamas klebono svetys, niekuomet neturėdavo progos įeiti į klebono miegamąjį kambarį, kuris būdavo visiems uždarytas.

Tas kambarys — tai šventa vieta. Į jį įžengdavo tik pats kuningas Tapkevyčius ir kartais, kuomet klebonas būdavo gerame ūpe — ir mylimas senas Mulkis. Kitiems klebonijos gyvunams, neiškiriant ir senos pamos Marcelės, buvo draudžiama įkelti koją į tą kabinetą, ir ta uždraudimą visi visai ir suprasdavo. Kur ten sumedžiosi žmonių sąprotavimus?

Vieni sakydavo, kad tame kambaryje klebonas laikas nesudegamąją kasą cimborijos pavydale; kiti vėl, kad jame randasi įvairūs prietaisai kūno kankinimui; mat, buvo žmonių spėjama, kad kuningas Tapkevyčius buvo dievuotas ir girdėta jo sunkūs dūsavimai, kuomet jis užsidarydavo savo kambaryje.

Tą kambarį valydavo jis-pats. Liokajaus pareigoje būdavo išnešti sąslavas, kurias klebonas kas subatos vakaras iššluodavo į didįjį kambarį, vadinamą iš poniško salionu, noris jame nebūo nieko, išskyrus kelius paprasčiausius rakandus. Traškant žiemos speigoms irgi niekas neįžengdavo tan užburtan kampelin. Pono prabaščiaus buvo įsakyta, kad kas ryts pas jo kabineto duris būtų padėta kruva malkų; su pakurimu — mažas vargas: klebonas, nors ir senas, mokėdavo ir pats atlikti tą žygį.

Taip niekas ir nežinojo nei to kambario išžiūros, nei to, kas jame randasi.

Tas slaptūgumas privertė kaikuriuos jieškoti būdų patyrimui kas per paslaptįs yra slepiamos klebono kabinete.

Sykį, nedėdienį, visiems esant bažnyčioje, varpininko vaikas, Raubukas, apibėgo klebonijos daržą, priėjo prie lango, prigludė prie stiklo smailią savo nosikę ir stengėsi įžiūrėti, kaip ten yra viduj. Jam taip bežiūrint, kažkas staigą sučiaudėjo artimais. Tai būta pono Pigulskio: jis irgi slankiojo klebonijos pasieniais; pamatęs Raubuką, pasislėpė krūmuose. Vaikas, čiaudulio negąsdintas, nelyginant kiškis tekinas pabėgo į šalį. Sugrįžęs namo, ilgai nelaukdamas, pradėjo pliauškti savo vienmečiams draugams, ką matė:

— Langas, žinote, apdulkėjęs... maža tesmato..... Pačiame gale, sienoje, duralės, tokios mažulytes, kaip cimborijoje... gal kiek didesnės... Ant durų — juodas kryžius su geltona Dievo Mūka. Prie pat durų — lova, ir taip prie spintos pristumta, kad nepatraukus lovos į šalį, spintos neatidarysi... Kertėjo riogso juodas, aprukęs ir paišinas krosnis... bjaurus, kaip Peleckio deglė. — Palei sienas lentynos... ant tų lentynų... u-u!!... Ar žinot kas?

— Sakyk — nerimastauja neįautrus jauni klausytojai. —

— Atspėkit!

— Kur čia atspėsi... nežinau...

— Na, atspėkite!

— Rykštės! Tėtė sakė, kad visi kuningai plakasi, kaip šventieji... nesiplakęs, sako, dangun nepateksi.

— Aiškina vienas berniukų.

— Ne, ne rykštės!

— Kningos?

— Je, kiningos... bet dar vienas daigtas...

— Kas tokio? Sakyk, nebūk mažas!

Pasakotojas pasilenkė prie klausytojų ir paslaptin-gu balsu tarė:

— Žmogaus kaukolė.

Visi nusistebėjo iš tokio Raubos sūnų išradimo.

— Žmogaus kaukolė? o jergutaliau! Ir ką jis daro su žmogaus kaukole?

— Ar nematei, — aiškina Raubukas, — šventos Magdalenos paveikslo? Šventiems reikia kaukolė.... Ir mūsų ponas prabaščius yra šventas.

— Ką dar matei? — klausinėja jauni Raubuko draugai.

— Ant stalo — viskas: popierių-popierėlių, stiklų-stiklinių, pagaliukų, kningų-kningėlių — krūvos-kupe-tos!... O dulkių, dulkių! Kaip ir ant seno kilnojamo altorėlio, ten, ant viškų, pas-pat dumplės....

Reikia spėti, kad ta žinia apie kaukolę, spintą ir dulkes apibėgo visą Užantį.

* * *

Klebono kambariuose nebuvo išpuošta. Visoje klebonijoje tebuvo viena tik minkšta kedė; kiek ji turėjo amžiaus — mums, tur būti, niekas nepasakytų. Ji stovėjo svečių kambario kertėje; ji niekad nebuvo valoma, nesa ir nebuvo reikalo jos valyti: vis viena senas Mulkis nepaisė to, ar ji yra švari, ar ne. Tas senas Mulkis tiek ir težinojo, ką pavalgyti, pasivalkioti klebonijos pasieniais ir miegoti per ištisas dienas ant minkštos senos kedės. Užtai ir kedės apmušalas mažas tesiskyrė savo išžiūra nuo Mulčio: kedės vidurys taip-pat pratrintas, kaip ir Mulčio šonai, pašaliai žilais plaukais apveltai, kaip ir Mulčio nugara bei šlaunys.

Niekados niekas nepamylėdavo ir nepasigailėdavo Mulčio: vienu-vienas, ar tai prie bliudelio su viralu, visuomet statomo jam vienoje ir toje-pat vietoje, ar tai pas klebonijos pasienius, ar tai ant kedės. Tik kartais kuningas Tapkevyčius, kuomet būdavo karališkame, kaip yra sakoma, ūpe, pasikalbėdavo su juo:

— Na Mulki, ir kas iš tavęs beliko? pasenai, it žydo kumelė... dantįs pagelto, akis pabalo, kojos sustyro... nė tu loji kada, nė ką... ir nežinau, kam tu gadini orą, panie tego... Kitas ponas jau senai būtų pasiuntęs tave pas rakalį... bet aš myliu tave... o už ką — nežinau... Ak tū, senas Mulki!

Pasako, paglosto pasišiaušią seną šunies galvą, pažiūri jam į pabalusias akis ir pats nusijuokia senu, neskambiu juoku.

Mulkis niekam ir niekad nesiskųsdavo ant savo skaudaus likimo, tik kartais sustaugdavo iš nuobodumo ir vėl užmigdavo sunkiu ir nenaudingu senatvės miegu. Ir ką jis laimėtų, jai ir bandytų skųsties? Jis gerai žinojo, kad žmonės nemoka nė tikrai gailėtis nė širdingai paguosti: jie netik kitų nesigaili, bet jie ir patįs savęs nenori ir nemoka pasigailėti. Tad kur ten jiems mįslyti apie Mulčio šunišką likimą.

Kuningo Tapkevyčiaus gyvenimas buvo vienodas, nuobodus, be jokios įturos, kaip ir daugelio kunigų gyvenimas. Tas gyvenimas atrodė tarsi kokia mašina: užsukta jį vieną sykį — tad jos ratai sukasi-sukasi, kol prieis jų vidurinei spėkai galas. O kuningą Tapkevyčių užsukta, kaip daugelį kunigų, seminarijoje. Į jo gyvenimo mašiną įstatyta ratai vienodi, sukūs, nereikalaujantie jokio akstino iš šalies: pastumėjo juos kaž-kieno valia, ir pasileido jie bėgti. Rytą poteriai — matutinum, paskui mišios, horae, vesperes ir zekcikias su ponu Pigulskiu. Ir taip kas dieną, be jokio įvairumo. Nuobodus ir baisus "tas-pats".

Į tokį gyvenimą patekęs žmogus sustyrsta, pavirsta į kažkokią marijonetką, kurios visi judėjimai priklauso nuo nesuprantamos jai spėkos; ir toki marijonetka netik neprotauja, kas ją stumia, kas ją kilnoja, bet ji net nemato reikalo protauti. Išėina tatai: jai taip yra, tad ir reikia, kad taip būtų.

Ir kuningui Tapkevyčiui per visą jo gyvenimą ne sykį neatėjo galvon mintis apie tai, kam jis kas dieną kartoja "Deus, in adiutorium meum intende", ar Dievas girdi jo žodžius, ar tie žodžiai turi kokią reikšmę jo gyvenime. Kadangi jisai niekuomet apie tai negalvodavo, tad jo ir maldos susidėdavo iš tuščių žodžių, nesumegztų ant minties ir jausmų siūlo. Jai kas atsidrąsintų užklausti kuningą Tapkevyčių, ar jis tiki į Dievą, tad jis, tur būti pasisakytų, nežinąs, nemįslijęs apie tai.

Toksai tai buvo Užančio klebonas, kuningas Tapkevyčius, visų mylmas ponas prabaščius.

* * *

Puikų vasaros rytą klebonas Tapkevyčius apsirgo. Nuo pat ryto — jis keldavosi anksti — pasijuto negerai: širdis ėmė plakti smarkiai, su pertraukomis; oro alsavimui jautėsi maža. Pertai nesikėlė. Atsidarė langą, pasiėmė rožančių ir, iš įpratimo nieko nemįslydamas, varinėjo juodus karolėlius vieną po kitam.

Už lango, darže, linksmi paukštyčiai savo čiulbėsiu sveikina šiltą saulelę, auksu pasipuošusią vasaros deivę, gieda vaisingai žemei ir skaiščiam, mėlinam dangaus skliausmui dėkingumo himnus.

Saulė, tarsi jaunas karštakraujis vaikas, meiliai apkabina ir savo auksiniais spinduliais meiliai bučiuoja žalumais ir gėlėmis pasidabinusią žemę — mergaitę. Prisiglaudė saulė prie žemės krutinės, šnabžda jai ritmiškai sudėtus meilės sakinius, suteikia skaisčias spalvas gėdingiems jos veidams, neišpasakytą ir žmogaus protu neapimtą vaisingumą jos iščiui ir sveikatą bei spėkas jos gyventojams — vaikams.

Gyvunėliai, slankiodami žolyne, plestekės (peteliškės), marguliodamos savo sparneliais, kurių įvairumas nustebina net visai apsipratusių su pasaulio grožybėmis žmogų, lakiodamos nuo gėlės ant gėlės, pasikelda-

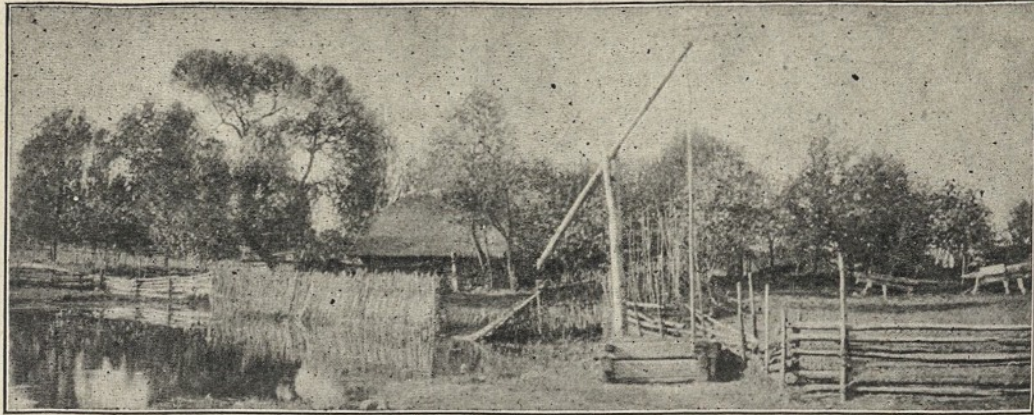
mos augštyti ir paskęsdamos spindulių jūroje, ir-gi garbina rytmečio dievaitį, šiltą, aukse nusimaudžiusią saulę bei jos skaisčią numylėtinę visų motiną — žemę.

Kuomet saulė glaudžia savo šilumos lupas prie žemės, gyvenančios visomis savo pajiegomis bei visais visų gyvų sutvėrimų nervais, tuomet ir visų silpniausias žmogus jaučia širdyje karštą geismą gyventi, mylėti, buti mylimu ir laimingu. Atšalusį žmogaus krutinę susišildo, sustingusi-gi ir nejautri širdis atsiliepia ant meilingo gamtos šauksmo. Nėra pasaulėje žmogaus, kurio širdis, vasaros rytmečių saulei užsvietus, nepabunda iš aklo nejautrumo ir nepajunta nors ant mažos valandėlės, ant trumpučio akies mirktelėjimo, noro mylėti, būti mylimu ir laimingu ir ta savo meile šildyti kitus.

Tad ši rytmetį ir Užančio klebonas, pragyvenęs savo ilgą amžių vienodai, šaltai, be geresnių ir meilesnių jausmų, juto save ne taip, kaip visada. Tiesa, jis ir dabar, kaip visados varinėjo rožančiaus karolėlius automatiškai, be minties, tik žodžiais, sausais žodžiais, prie kurių lūpos paprato, kaip prie valgymo; paženkliną žėdną medinį, riebų nuo nuolatinio čiupinėjimo karolį, nuvaromą žemyn senais pirštais. Bet širdis nesimeldė. Širdin įėjo ir tvirtai atsisėdo kaž-koksai didelis, baisus, neapsakomai baisus klausimas: kur dingo visas gyvenimas? Tiek metų be naudos negalėjo dingti — o vienok gi dingo, pražuvo... paskendo šaltose nejautrumo vilnyse... Visas gyvenimas dingo... be meilės, bė šilumos, be gero darbo... Praslinko tingiai, tarsi koks sunkus šešėlis... Tuštuma aplinkui. Ir dabar tad lūpos meldžiasi nežinomamjam Dievui, širdis-gi ir jausmai — matomamjam, gamtai, kuri nepraėjo pro šalį nepalietusį ir Tapkevyčiaus krutinės. Jo mintis, išlėkė pro atdarą langą, pasinėrė šiltos saulės bangose ir prašo pas ją malonės pagyventi, kiek meilės įgyti pas brolius — žmones, nors pas kapinių duobės krantą rasti gyvenimo pilnybės vaizdą... Jis pajuto geismą eiti pas žmones kitokiais keliais, panorėjo susiartinti su jais, į jų sielas pažvelgti...

Jis jaučia, kad tai jau nebe jo galėje yra, kad tam darbui reikėjo visas gyvenimas atiduoti, kad dabar per vėlu... Bet jis jaučia, kad jaunoji karta, pamąčiusi jį seną, kapan žiūrintį žmogų, bandantį savo klaidą atitaisyti, seks jį ir varys toliau tą darbą, kurio pamatui jis uždės kartinį akmenį.

Nors saulė ir jos šildoma bei mylima žemė kalba apie gyvenimą ir meilę — vienok jo susenusi širdis jaučia, kaip gyvastis bėga nuo jo šalin, kaip kas valanda pristumia jį arčiau prie amžinos nakties ir tamsaus nebuvimo. Neramios mintis apibėga visą jo praslinkusį gyvenimą, išlandžioja po visus net ir tamsiausius kampelius, tarsi jieškodamos ko-tokio užmiršto, ar pamesto, perkratinėja, nemielaširdingai kamantinėja jo sąžinę, apsvarsto ir apkainuoja jo darbų vertę.

Kaimas Lietuvoje.

— Gyvenau.... rinkau.... — mįslija jis. — Ir ką aš turiu? Tuščias gyvenimas.... tušti širdis.... ap-
leistas, vienas.... Ir kas manęs laukia? Kur mano
gyvenimo tikslas?.... Kam gyvenau?....

Užsiziurėjo jo senos akys į deimantinius rastos
lašus, drebančius ant žalių senos obelės lapų, pasinė-
rusių šviesoje.

Susigriaudino sena širdis: par veidus nurėdėjo dvi
dideli ašari. Ištiesų brangios tos ašaros: jos liūdyjo
apie didelį seno žmogaus gailestį, kad jo gyvenimą ne-
lydėjo meilė, kad visur kūnas, o ne dvasia vadovavo jo
darbuose.

Iš gamtos balsų bei spalvų atėjo į seno žmo-
gaus širdį didelis paliepimas, kurio negalima atmesti
nėi neišpildyti; paliepta jam suvesti visą savo prabė-
gusį gyvenimą prie vienos idėjos, kuri turėtų at-
nešti naudą žmonėms.

— Ir bus taip, kad mano gyvenimas nebuvo tu-
ščias.... — jautė jis savyje kalbantį naują, gamtoje
atgimusį žmogų. — Ir bus taip.... apversiu visą sa-
vo gyvenimą, pereitą ir būsimą, kitų naudai.... naudai
tų, kurie mane maitino ir užlaikė.... ir kuriems aš
taip netikusiai tarnavau.... Aš jiems atiduosiu viską,
kas man priklauso: ir spėkas ir geras savo mintis....

Patempė kabantį pės lovą šniurėlį nuo skambalo,
užkabinto priemenėje ir atidarė duris. Atėjusiai tar-
naitai liepė pašaukti poną Pigulskį.

Atėjo užkviestasis. Pirmą sykį atsirado užburtame
klebono kabinete ir tuoj apsidairė taip, kad kunin-
gas Tapkevyčius to neužtėmytų.

— Pigulka, — tarė kuningas Tapkevyčius. — Sėsk
prie stalo, aš noriu su tavimi pasikalbėti.

— Sergi tamista? Kas yra? — užklausė Pigul-
skis; o veidas jo susiraukė į kažkokią kreivą dai-
monišką šypsą.

— Neigaliu.... niekai. Kuningas kamendorius
bažnyčioje, tad gal tu man patarnausi? .

— Gal tamista priimsi vaistų.... pastiprinančių..

man tarnaitė sakė, kad tamista sergi.... Aš atsinėšiau
smilčiukų.... Bus lengviau krutinėje....

— Na, gerai.... juk su tavim nesiderėsiu....
duokš....

Nurijo, kas jam buvo Pigulskio paduota ir tarė:

— Matai, aš sumaniau parašyti testamentą....
Noriu, kad mano sutaupti pinigai būtų apverstį ge-
riems tikslams....

— Tamista juokuoji! — aštriai sukvatojo Pigul-
skis. — Kas kalba apie mirtį? Te miršta tie, ka,
neturi duonos....

— Aš nejuokuoju.... Mirsiu — nemirsiu, o su
testamentu noriu pasiskubinti.... Aš užrašau turtą
įrengimui mokslainės.... pradinės mokslainės Užančiuo-
se.... palieku šešiasdešimts tukstančių.... su tuo ap-
rokavimu: pinigai turi būti padėti ant penkto nuo-
šimčio bankan.... iš tų nuošimčių bus užlaikoma
mokslainė ir kasmetas vienas gabiausias mokinyš bus
siunčiamas į augštesnę mokyklą.... Gimnazijoje bu-
dami stipendijatai gaus pilną stipendiją.... univer-
sitate-gi.... kad ir kitiems užtektų — pusę.... Ei,
Pigulski, ko tu taip į mane žiūri?.... girdi, Pi-
gulski?....

— Aš.... nieko.... taip sau....

— Vienok man ištikrųjų negerai.... silpna....

Tuo tarpu Pigulskis prisiartinio prie klebono ir
užmetė jam ant veido skepetaitę, kurią greitai išsi-
traukė iš šoninio kišenius.... Klebonas pervirto ant
priegalvių. Tasai-gi jo kaimynas ir ištikimas drau-
gas prie zekciko uždarė langą ir duris, sugrįžo prie
lovos ir atstumė ją nuo spintos durelių....

* * *

Kuningui kamendoriui sugrįžus iš bažnyčios Pi-
gulskis puikiai ir nuosekliai papasakojo apie klebono
mirtį ir apie tai, kaip jis norėjo užrašyti savo tur-
tus mokslainės įrengimui. Ir daug sykių kartojo Pi-
gulskis savo pasakojimą kitiems ir niekas nematė jo
akių, nesa jis dėvėjo juodus akinius. O juk žinoma,

kad išsilavinęs piktadarys yra šimtą sykių baisnis už neišsilavinusį: jis kiekvieną savo žingsnį apsvarsto iš kalno ir iš kalno apmįslia kiekvieną savo žodį.

Kamendoriaus ir kitų pulta į klebono kambarį. Nabašnikas gulėjo ramiai su neužspaustom dar akim, kuriose užšalo ir apmirė kaž-koksai bailumas; ar tą bailumą pagimdė mirties vaizdas, ar kokia kita priežastis — niekas nė nemanė spėti. Ir visi šaltai užsilaikė prie lavono, dairėsi aplinkui, tėmyjo kambario išžiūrą; vienas tik kamendorius, atsiklaupęs prie lovos, užspaudė numirėliui blakstienas ir pratarė:

— Accipe, Domine, animam servi Tui Adami...

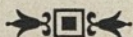
Apžiūrėta visą kambarį ir nepamiršta pažvelgti į spintelę sienoje, apie kurią visų jau žinota ir rasta joje daug įvairių... popiėrgalių ir tai tokių, kurie niekam nėra reikalingi. Piningų rasta vieną tik sidabrinį rublį ir tas-pats — skylėtas.

Laidotuvių dienoje atsibuvo du kuningo Tapkevyčiaus paminėjimu. Vienas — klebonijoje, kur puotavo iš apielinkės suvažiavę kuningai, vynu užgerdami kuningo Tapkevyčiaus atmintį; jie su įniršimu lošė kortomis ant dviejų paprastų stalų ir barė nabaštiką, kad "przez sknerstwo" net žalių stalelių neįtaisė klebonijoje. Antras-gi paminėjimas buvo ant šventoriaus; čia tikrai gaudžiai gailėtasi mirusio klebono. Verkė kruvinomis, kaip tai yra sakoma, ašaromis visos davatkėlės, vargšai ir elgėtos, kuriems iš sudėtų pas poną prabaščių piningėlių tepasiliko vienas kiauras sidabrinis rublis.

Užančio miestelis ir dabar taip-pat atrodo, kaip ir pirmiausias, su tuo tik skirtumu, kad klebonijoje randasi naujas klebonas, daug poniškesnis už kuningą Tapkevyčių. Teisybė, šis paeina iš muzikų, bet kuningu tapęs, užrietė nosį ir susidėjo su ponais, pamiršęs apie tokius, kokiais yra jo-paties tėvai. Tuli užantiškiai-drąsuoliai vadina jį ponų bernu.

Kuningą-gi Tapkevyčių retai kas ir teprimina, jei bent paaimanuoja kas iš vargšų tarpo. Ar jie gailisi kuningo Tapkevyčiaus, ar gal apverkia savo sunkiai surinktus ir sutauptus pas poną prabaščių piningėlius — Dievas vienas težino.

1909. II.

J. Šliupas.

Lietuviai Amerikoje.

(Sutrauka kalbos, laikytos 5 d. birželio 1910 m. Čikagos mieste).

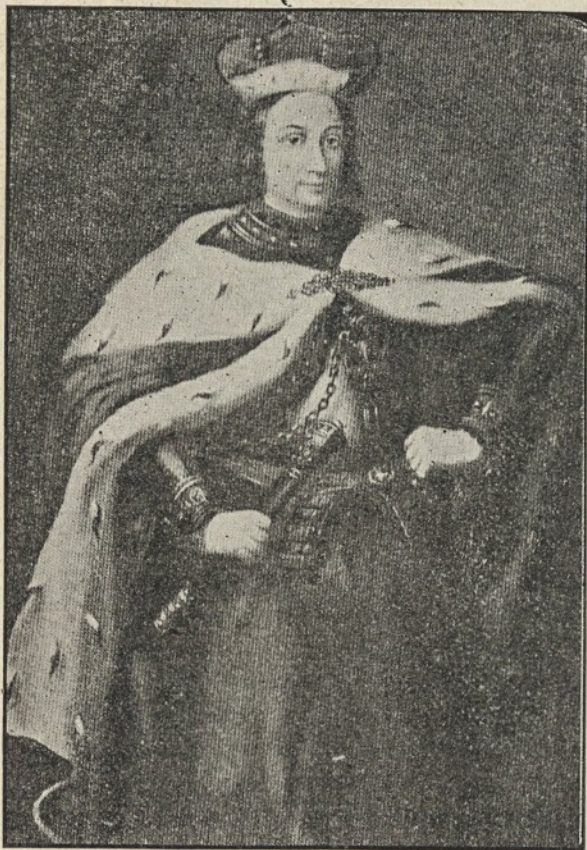
Pirmu sykiu Lietuviai Amerikoje susitelkė į taip didelį susirinkimą (apie 7000 ypatų), kokiame dalyvauti mes šiandien turime garbę. Tatai parodo, jog mes bręstame susipratime kaip tauta, jog vienybė mūsų tarpe eina didyn, jog apšvieta tarpti pradeda.

Tuomi visu pasidžiaugti suteikė mums progą 25-meitinis seimas S. L. A. Ir kaip-gi kitaip būti galėtų?

Juk ant Lietuvių tautos iš dangiškų tolybių saulutė linksmi savo veidu žiuri jau nemažius 5000 metų. Jau taip tolimose gadynėse Lietuvių tauta, nors po kitokiais vardais, beje po vardais Gėtų, Trakų ir tt., nešė kultūros spindulius iš Mažosios Azijos Europon, kurią apgyveno senoviškas, turaniškos veislės žmogus. Męs buvome pirmieji balti žmonės, žinomi historijoje, kurių pasirodymas Europoje pasėjo pirmą sėklą civilizacijos.

Netik senovėje Lietuvių tauta užsipelnusi yra už tatai didelę pagarbą. Jaigu žvilgtersime į viduramžius, tai ir čion rasime, jog atlikę esame darbus, turinčius didelį išnašumą gyvenime žmonijos. Čion tik ant dviejų taip kultų darbų tenurodysiu. Europą apgynę esame nuo Mongolų ir nuo Kryževių. Pradedant nuo 1224 m. Mongolai smerkėsi vakarų linkon. Jie užėmė anuometinę Rusiją. Kur Mongolai pasisuko, ten griuvėšiai miestų ir kaimų kluiksojo, tukstančių tukstančiai gyvasčių žlugo. Nuengimas šalies buvo neapsakomas. Kąj pažeminimą kentė kniaziai patys, parodo ta aplinkybė, jog baskakui nuo chanų atjojus duonies rinktų, kniaziai turėjo klupsti padavinėti jiems kruzą pieno, ir jeigu koks lašas nutiksdavo nuo lupų baskako ant karčių arkliui, kniaziai jį nulaižyti turėjo... Kitomis srovėmis Mongolai veržesi į Vengriją, ir linkon Vokietijos... Ir kieno-gi pečiai atrėmė tą slėgutį nuo Europos? Palikdamas išgales tų milžiniškų kovų, pasakysiu tik, kad tai darbas mūsų didžiųjų Kuningaikščių buvo. Kur skrajojo Lietuvių Žirgas ir Vaikas, ten užviešpatavo laisvė ir gerovė Rusijoje. Nestebėtina už tai, kad Rusai anuo metu noringai glaudėsi po Lietuvių tautos sparnais, ir Lietuva beveik nepasijuto, kaip jos ribos išsisketė nuo Baltijos pajurio iki Juodųjų Marių. Įgijome tuomet garbę, ir garbino Europa mūsų tautą kaipo apgynėją nuo užplaukimo Mongolų. Vakarai atmušo užplaukimą Arabų, o męs apgynėme Europą nuo "geltonojo pavojaus".

Antru kartu įgijome nuopelnus, kuriais ir šiandien pasigirti galime prieš visą svieta, sukrušindami galybė kryževių. Tą zokoną prieš mus užkvietė ir apdovanojo lobiais Lenkų kunigaikščiai. Netruko ilgai, kaip popiežiai ir Vokietijos ciesoriai pakreipė gaujas žmogžudų ir kitų nusikaltėlių prieš mūsų tėvynę. Ypačiai popiežija siulė dangaus karalybę visiems piktadėjams, jaigu tiejie užsidėję kryžių ant krutinės, trauks pjautų ir žudytų mus prabočius, kam jie besilaiką savo lietuviškosios tikybos. Čion pažymėti reikia, kad netik Lietuvių tikyba graži buvo, — bet ir dorybė tautos stovėjo augščiaus negu krikščionijoje. Atsiminkime, kaip męs politišką laisvę davę esame Rusijai, kaip pas mus klestėjo religiškąji apikanta (Lie-

Did. Liet. Kun. Vytautas.

tuvoje gyveno ir pravoslavai ir Romos katalikai be kliučių), kuomet Europoje tukstančiai ėjo ant laužų, ar vandeniuose prigirdomi buvo už... heretikystę, arba karėmis naikinami buvo už nepasikakinimą popiežijos autoritetu. Ir kryžievių zokonas tuomet buvo vienu svarbiausių popiežijos ramsčių. Kryžieviai kur perėjo, ten nė žolė negalėjo augti per daugelį metų; jie siaubė aršiaus už Mongolus; jie degino netik miestus ir kaimus, bet net javus ant laukų. Vaisiumi jų piktų darbų yra išnaikinimas Prusiškųjų mūsų brolių, kurių viena gentė po kitos bėgyje laiko sukniupo. Bet atėjo laikas, kada ir Lietuva sustembo po vada Gedimino, Olgerdo ir Kęstučio, Vytauto... Ir štai 15 d. liepos 1410 m. Vytautas su Žemaičiais, Trakiečiais, Rusais ir Tutoriais (buvo rods ir Lenkai atėję, be jie mušyje mažai dalyvavo, išskyrus Čekus ir Moravus), baidame mušyje ties Žalėgirui, paguldė rindas galežimi apsikausčiusių Vokiečių. Mes ne kraujo praliejimą garbiname. Liejome kraują gindami savo laisvę, savo šalį nuo plėšikų, žmogžudų! Mes garbiname tą mušį todėl, kad pasekmė jo buvo puolimas popiežijos ramsčio, beje kryžievių zokono, o per tatai galėjo Europoje pasiplatinti tikėjimo laisvė ir mokslai. Tai-gi Europa negali mūsų tautai nebūti dėkinga už praskynimą kelio į laisvę ir gerovę. Jaigu džiaugiasi svietas Reformacija ir Mokslų Atgyjimu, tai

kalti — bent ne iš mažos dalies — Lietuviai kurie pasmerkė retėžius, pažemino popiežiją.

Ant nelaimės Lietuvai lemta buvo priimti katalikystę iš Lenkijos rankų. Su katalikybe Lenkai atnešė mūsų šalin savo politiką, savo ekonomiškąją nelaisvę, — pražydo pas mus, kaip ir kitur, baudžiamųjų gadynė. Lietuvių kuningija ir bajorija nutauto, ėmė tarnauti Lenkijai. Lenkija su Lietuvių pagalba pasikėlė augštyn. Juk suteikė Lietuviai Lenkams netik karalius, vadus karėse ir diplomatus garsingus, bet kas čion suskaitys visus mūsų kilties garsius istorikus, poėtus, mokslo vyrus? Išskeldami Lenkiją, pažeminome savo tautą, lietuviškąją tautos dirvai leidėme usnimis apželti. Liaudis varginosi baudžiavomis, ir tik dūsaudama laukė su vličia ateisiant laikų, kada sermėgius vėl teis sermėgiai. Vargšus mūsų ir kuningai ir ponai engė, net pardavinėjo ant rinkos svetimosna šalysna. Kas sužinos, kiek mūsų mergelių atsidūrė haremuose sultonų, šachų ir kitų rytiečių, kur sargais-eunuchais pastatyti mūsų išromytoji jaunuomenė!! Kas čion įstengs nupiešti baidsumus liaudies gyvenimo, kur ponas gyvais laidodavo, muran užmurydavo jaunavedžius, jaigu jaunoji neperleisdavo "pirmąją naktį" su baudponiu! Žmonių širdis verkė, tai pykestis ugnim prunkštė. Jam Leišys grasino tokią tvarką pargriauti; nesisekė. Tai vėl Kasčiuškos laikuose liaudis korė pasidavėlius, tarp tų ir vyskupus Massalskį ir Kossakovskį. Tačiau iš lenkystės spąstų lemta buvo patekti carizmo rankosna. Maskoliškiejie ponai buvo dar aršesni už sulenkėjusiuosius. Caro valdžia atėmė viską nuo Lietuvių. Net mūsų mokyklos, nors pirma lavino lenkybę, o tosios židiniu buo Akudemija Vilniuje, tapo išnaikintos, ir šviesos ugnevietė mūsų šalyje tapo išgesinta. Nebelikė buvo galutinai Vaidelyčių, kurios kureno šviesybės ir mokslo ugnelę.

Viltis atėjo iš Vakarų. Ačiu Prancūzų Didėjai Revoliucijai ir jos principams, Europoje baudžiavos tapo panaikintos. Ilgai spyrsi carizmas prieš laisvų idėjų tolynžangą; tačiau ilgiaus neagalėjo atstovėti prieš gadynės srovę, ypačiai kylančią riaušėms pačioje Masolijoje, dvarams degant, ponams nuogandaujant dėl savo gyvasties. Ir štai 1861 m. truksta baudžiamųjų pančiai kaip Mskolijoje, taip Lietuvoje. Netekę vienok baudponių, atsidurėme ne į geresnį padėjimą: žemės didesnėji dalis teko ponams, išpirktinė mokestis buvo augšta, o čia dar Muravjevas su Kaufmanu atima iš liaudies rankų net ir maldakningę. Nėsant židinių mokslo, dar atstumti tapome savo žemėje nuo urėdiškų vietų. Visur persekiojimai, kalėjimai, išgūjimai. Vargas ir priespauda, tamsa ir nelaisvė — tai buvo mūsų laimikis 19-me metašimtyje!

Bet Lietuvys iškenčia viską ir, kaip sako, dar atkunta! Taip mės, broliai ir sesės, vargų vargus varge,

užsimanėme svetur pasijieškoti sau laimės, šviesos ir laisvės. Šiandien nėra tos svieto šalies, kur Lietuviai nesilanko. Bet ypatingai mes apsirinkome kaipo prieglobos šalį — žemę Washingtono, Lincolno ir Roosevelto! Čion mes susispietėme didesniame skaičiuje, ir todėl verta bent trumpai žvilgterti į mūsų gyvenimą, į mūsų pergyventas bėdas ar linksmybes.

Nors europiečiai mus pašiepia, tačiau mes Amerikoje gyvename ne be naudos, taip sau, taip ir broliams tėvynėje. Čion mes nemiegojome, bet dirbome. Ne atgal nužengėme, bet priekin. Nesuskurdome dvasiškai, bet pastumėjome apšvietą tautos į naujesnius kelius. Ir aš nesistebiu iš to, nės mes turime gerą mokytoją ir mokyklą: šalį nuodugnės dēmokratijos, šalį pramonės, šalį milžiniškų užmanymų, šalį mokyklų už dyką... Negalėjome mes pasirinkti geresnę šalį, norėdami atsikratyti nuo senų prietarų, dvasios nuvergimo. Darbo paguodonė, lygybė luomų (kurios tik kuningija neketina pripažinti kaipo auklētinė Romiškiosios hierarchijos!), mokslo ir mokyklos laisvė, religijos laisvė, laisvė presos ir susibendrinimų — negalėjo neatsiliepti ant Lietuvių amžiais skriaudžiamosios dvasios. Ir mes žengsime priekin ne žingine, bet šuoliais. Po 25 metų gyvenimo mes nebe tie patįs žmonės esame iš kokio atžvilgio nepaimtumėme. Ėsime ir gersni, ir šviesesni, ir turtingesni, ir labjaus paguodojame save, savo tautybę, negu kad dar Europoje gyvenome.

Nesigilinsime čion į išgales, nes tam ir laiko trūksta. Todėl tik apčiupai žvilgtersime į veikmes, kurios mus stumė priekin, o kurios traukė mus atgal.

Pirmą vietą tarp labdaringų įveiksnių pas mus be abejonės ėima laikraštija. Šiandien sunku rasti šeimyną, nieko neskaitančių. Ne taip buvo 25 metai atgal. Lietuvys sakėsi esąs "Palioku iš Polščios", ir jam lietuviškas laikraštis nerupėjo. Todėl nē nesistebėsime, kad ir pirmutiniai veikėjai ėmė paveizdą iš anuometinės Lenkų čionykštės literatūros, pilnos visokių šiukšlių ir šlamštų. Ar imsime "Vienybę Liet." ar "Saulę", ar "Gazietą Lietuvišką", iš pradžių jas rasime taip nejuokas, taip šiurkščias, taip morališkai patizusias, kad šiandien skaitant net veidas kaista, prakaitas išpilia. Perleidėme daug dvasiškų imtynių. Atgijo kalba, pasigerino tonas, augštyn pakilo ethiškoji sumonė, o ypačiai sustamantrėjo tautiškasai susipratimas. Rods turime partijas: katalikus, laisvamanius, tautiečius, socialistus. Nors dar neturime reikalingos tolerancijos išsidirbę, tačiau visi dirbame — jau ne Lenkams ir kitiems, bet sau ant naudos, labai Lietuvių tautos, suprasdami, kad išauklėdami gražiai save, atliekame kulturiška, visasvietinį darbą. Šiandien turime — neskaitant keletos menkos verties leidinių — gerus gana (palyginamai) laikraščius, ir jaigu kas juos skaito, gauna dvasišką užganėdinimą ir pasimokymą. Nors kuningai iš sakyklos ir kitur skelbia ar draudžia, kad

neskaitytute spausdinių kitokių kaip kuninginių, tačiau kiekvienas supranta, kad be visokios pakraipos raštų skaitymo mes atsiliktumėme užpakalyje kitų tautų; ir todėl skaitykime viską, ar kuningų ar laisvamanių ar socialistų ar tautiečių leidžiamus laikraščius ir kningas, netik Amerikoje, bet ir Europoje leidžiamus, nesa tik tokiu budu apsišviesime ir susirasime takus į geresnę ateitį. Tik žinoma, svarstyti reikia, ką skaitome. Iš pelų išsirinkime grūdus; ką gero randame, kas naudinga mums ir tautai, tą pasisavinkime, neatsizvelgdami į tai, kas skelbia teisybę, ar kuningas, ar laisvamanis, ar tautietis ar socialistas. Reikia kiekvienam išsiplėtoti dvasiškai taip toli, kad galėtumėme su kritika, su apsvartymu skaityti jeib-kokį spausdintą veikalą. Laikraštijai pasidėkavoti turime už tą visą, ką atsiekę esame Amerikoje. Visi visur šaukia: vadovau! Geresnio vadovo už viešąjį žodį mes neturime. Inteligentijos mažai turime, o ir tos dalis, ypačiai toji, kuri ateina iš Europos, tai persiėmusi yra mintimis dekadentizmo ir pessimizmo, tai atšalusį dėl savo tautybės, tai vėl rambumo ar spekuliacijos dvasios apsėsta, netik vadovauti negali, bet dar patį reikalauja atgaivinimo, paraginimo, ar šen-ten pekrepimo. Prieg tam inteligentija nėra susivienijusi į vieną ryšį, ir todėl jos pastangos išbarstytos, ar kartais priešgyniuoja, ir todėl kyla nesutartis, barnys ir suirzimai. Todėl laikraštija veda netik liaudį, bet ir pačia inteligentiją, kokią čion turime.

Antru prakilniu agentu, stumiančiu mus Amerikoje į didesnį gaivumą ir darbštumą, yra draugijos. Ir čion Lietuviai ėmė paveizdą nuo Lenkų. Pirmos draugijos, nors susidėjo iš Lietuvių (kartais budavo keli ir Lenkai), rašė savo konstitucijas ir protokolus lenkiškoje kalboje (pvd. šv. Kozimiero Tavorščystė New Yorke ir k.), o jau savo vardą skolino iš rubricelės Romiškiosios bažnyčios, todėl ir randame šv. Jono, šv. Kazimiero, šv. Jurgio ir daugybės kitų šventųjų draugijas, bet nebuvo tautiškų draugijų, nē bent su tautiškais vardais, kaip kad šiandien: Vytauto, Gedimino, Lelevelio, Lietuvos Sunų ir tt. Draugijos. Šiandien paprastai draugijos jau liuosos yra nuo parsidavimo bažnyčiai: o pradžioje — netik mišias užpirkinėio, bet ir į išpažintį eiti vertė po gresme išbraukimo iš sanarystos. Negana to viso. Tuomet buvo žinomos vienatinai ligoje pasigelbėjimui draugijos: o šiandien turime ir teatrališkas ir dainininku, ir šviesai platininti, ir kningoms spausdinti, turime šita dide Susivienijimo organizacija, mokslaeiviams šelpti draugijas ir tt. Turime jau ir kooperatviškas draugijas, klubus ir šiaip polvtiškas bendroves, socialistu organizacija ir tt. Tau vien ivardinimui visokios rušies draugijų reikia laiko, o kas čion galėtu nupiešti kiekvienos atliktus darbus labai sanariu, labai draugijos, labai tautos? Niekas rasi taip vaizdziai neparodo augimą mu-

su tautiškos dvasios kaip tie keli tukstančiai visokių draugijų. Tik truksta mums ir čion dar susipratimo. Tėvynė reikalauja ir-gi pagalbos nuo mūsų. Ten yra viltis įsteigti lietuviškas gimnazijas ir liet. universitą; ten rengiamas tautiškas namas Vilniuje, kur tilps ir knygynas, ir muzėjus, ir daila, ir mokslas mūsų tautos. Tam reikia pinigų, o tautiečiai Lietuvoje nėra turtingi, o kartais ir apsilėdę. Ar neverta būtų paminėti Draugijoms apie tai, ir ar neverta būtų kožnam sąnariui mokėti, bent 1 centą kas mėnuo palaikeimui tautiškų reikalų? Juk savo įstatymuose šiandien visos Draugijos prisizada remti apšvietą, gerovę tautos; o kuomi geriaus tatai atsieksime, kaip dėdami tautiškus centus į tautiškąjį iždą? Mano nuomone tai yra brangintina mintis, ir verta, kad kiekvienas tautos sunus ar duktė ją imtų giliai į širdį ir veiktų pagal savo išgalę, ragindami savo pažįstamus prisidėti prie morališko, dvasiško ir medžiagiško tautos pakėlimo. Tautos reikalai, tautiškoji idėja galėtų ir turėtų mus visus sutraukti kruvon, iš nedraugų padaryti draugais. Tad-gi dirbkime!

Trečiu agentu, kurs prisidėjo pakylėti mus ir suartinti, yra prakalbos. Šiandien su jomis esame visi apsipratę, kitiems jau ir nubosti jos pradėjo. Bet 25 metai atgal tai buvo naujiena Lietuviams. Kad išgirdo pirmu sykiu kalbant, klausė vienas kito: kas tai, ar jis kuningas, kad mėgina pamokslus sakyti? Jaigu vyrams tai įstabu buvo, tai tuomi labjaus moterims, kurios iš pradžių nedrįso į prakalbas vaikščioti. Užtruko ilgas laikas, iki viena kita pradėjo. Aglei priguli ta garbė, kad ji netik pati vaikščiojo, bet ir pirmoji moteris buvo, ką viešai prabilo. Bėgant laikui, iš tų pačių žmonių ir moterių išsidirbo kalbėtojai, ir šiandien nevienas jų šimtais sykių geresnes prakalbas pasako, negu kuningas savo pamokslus. Žinoma, ir čion mums daug ko truksta. Idant bent medžiagą geresnę prakalboms parupinti, užmanę esame leisti "Laisvąją Mintį"; taip-gi kiti laikraščiai talpina pamokančius straipsnius, — tai štai šaltiniai, iš kurių semia sau žinutes mūsų kalbėtojai. Kad būtų daugiau inteligentijos, galima būtų systematiškai surengti populiariškus lekcijas, nelyginant liaudies universitetą, ir tatai atneštų milžinišką naudą Lietuviams. Gaila, kad spėkų truksta. Vis-gi čion, Čikagoje, gyvena didokas burys inteligentų. Jų pareiga yra netik tokį liaudies universitetą sutverti, bet ypatingai mokykla amatų ir pirklybos. Musų tauta mažai atkreipia atidžios ant amatų ir pirklybos, o tuomi balai save skriaudžia. Be pirklybos ir amatų mes neužimsime auštesnės draugijoje stovėnės, o ir patiems gyvenimas sunkesnis yra. Todėl vpačiai tėvu pareiga yra pastumėti savo vaikus ton linkmėn. Ir čion prakalbos gali daug patarnauti, jaigu kalbėtojai supras tos minties išnašumą. Nevisi mūsų žmonės skaito raštus, yra

nemaža nemokančių; tačiau visi turi ausis, ir išgirdę lengviai apsvarstys, kokia visiems nauda iš amatų ir pirklybos. Šiandien netik Čikagiečiai tokį darbą įvykdinti galėtų, bet pats S. L. A., nupirkęs dvejus namus New Yorke, vieną iš jų galėtų suvartoti įsteigimui tolygios mokyklos. Manau, kad prakalbas nepaniekinkime nė ant toliaus; tik atminkime tobulintiesi visame-kame: vartokime gryną, valyvą kalbą ir pasirinkime apšnekėjimui naudingus ir įdomius dalykus!

Broliai ir sesės! Laikas greitai bėga, o aš dar nepalypstėjau dalykų, kurie mums įzaidas darė ir daro. Geriaus darbams tarpstant, taip sakant — tarpe kiečių atsiranda ir svėrių. Tarp daugelio nemalonių įtekmių mūsų gyvenime čion paminėsiu bent tris, kurias suteikia karčema, neapšviesta moteris ir organizuoti bažnyčia.

Amerikoje nuo pačių pradžių Lietuviai kibo į karčiamų "biznį". Ir tai nestebėtina. Žmogus nesiklausia, ar jam ant sveikatos išeis tas užsiėmimas; rupi tik — pinigų kruva! Mokslo karčiamai atidaryti nereikia, nes atsukus kraną alus pats bėga iš bačkutės į sklėnyčią! Lietuviai per daug siurbia alų ir šmičkę... Aš nesakau, kad reikia būti blaivininku; nesakau, kad žmogui, sunkų darbą dirbus, kenkia išgerti sklėnyčia alaus ar stiklelis šmičkės. Ne! Tačiau bėda tuno tame, kad žmogus, pajutęs smagumą nuo vieno stiklo, užsimiršta mierą, ir plempia, pakol vos ant kojų pastovi arba pakol liežuvį gali apversti. Per didelis gėrimas kenkia netik kišenei, sveikatai, bet kenkia ir šeimynai. Girtuoklių šeimynos esti skurdžiausios, ir jų vaikai neretai aplankomi džiovos, nuomarulio, beprotystės ir kitų tolygių svečių. Patįs karčiamininkai nesykį užbaigia savo gyvastį putmenimis, suskadusiais skilviais, baltąja karštligė... Ar-gi tad negeriaus būtų, kad mes ažuot atidarinėti karčiamas, steigtumėme darbiavietes kriaučių, šiaučių, dailydžių, kalvių ir tt., kur ir pinigų nestoktų, o ir mūsų sveikata nežlugtų? Iš to turėtų ir tauta akvplėšia nauda... Atsiminkime, kad žmonės girtaudami susipeša, susizeidžia, paskui eina į teismus: ir kas šiandien suskaitvtu tas sumas pinigų. Žlugusiu kišenėse daktaru, advokatu, teisdariu?! Be abejonės butumėme už tuos pinigų atoirkti galėie diduma šiandien Lietuvoje parceliuojamųjų dvaru! Karčiamininkai nenorinai remia tautvste. Tie greičiaus renia statyti bažnyčias, nes tos, tapi-oi tamsos lizdai, neatorasina žmones nuo karčiamos: ažuot skaitvklų, knygynų, teatru, prakalbu, musų kuninonai velvk remia karčiamininka, kurs paraniionus prie kuninon ve da ir todėl mašna putina. Retas karčiamininkas ir laikraščius nats skaito arba laiko atėinsiemis pasiekaiti. Iš karčiamininku menka tautai nauda teišeina. Todėl remkimėsi prie kitokių amatų ir prie kitokios pirklybos!

Ant nelaimės lietuviškoji moteris neįima draugijoje nė šeimynoje tos vietos, kuri jai priklauso. Nestebėtina. Bažnyčia skriaudžia moterį — nes kas nežino, jog — mulier taceat in ecclesia; bažnyčia jai suteikia vietą tik vienuolyne, vietoje, kur dvasiški tėvai liuonai paleistuvauti gali, kaip liudija aprašymas daugelio tokių klioštorių, arba panaudoja ją kaipo platintoją fanatizmo pobažnytiniuose urvuose, kuriuos jie maloningai vadina mokyklomis. Nuo bažnyčios negeistina įtekmė perėjo į Draugiją. Toji prisilaiko patarlės: ožka ne gyvulis, merga ne žmogus! Ir todėl mergaitė nėra šviečiama, nesti auklėjama kaipo naudingas sąnarys. Vyrai į merginą žiuri kaipo į savo linksmybės indą. Ir lieka mergaitė pastumdėle, be apšvietos, be tiesų net valstijoje. Rods, jau kitokia virsta gadynė, tai pats gyvenimas ją stumia į kitokias vėzes, tai pažangieji žmonės savo pamokymais ir raginimais praplėšia akis moteriškės. Reikalauja jau tulos iš jų sau tiesų lygių su vyrais. Bet tokių dar tik mažuma tėra. Didumagi moterų tai akli kuningijos įrankiai; pačios nieko neskaito, nė kitiems leidžia tai daryti. Ažuot ant kningų jos velyk renka piningus misijoms tarp laukinių žmonių Afrikoje ar kitur. Jos nesusipranta, kad daugelis jų pačių aukinėmis tebėra, ir kad tie pininagai naudingiaus apverstai būtų jų ir jų vaikų apsišvietimui. Tokios tamsios moters atkalbinėja nuo skaitymo raštų, nuo lankymo kalbų ar teatrų, ar kitų gerų užmanymų. Jos esti palaikytojomis nevalyvų kalbų, nevalyvo elgimosi ir girtuoklybės, ir savo vyrams teleidžia lankyti karčiameje ar bažnyčioje. Tad-gi didelę turime užduotį prieš save: reikia išauklėti moteris, reikia jį apšviesti, idant taptų gera drauge vyrui, gera motina vaikams, kiltą ukėse valstijai, gera tautiete. Nedaug Lietuvos historijoje moterių lošė roles. Vis-gi stabmeldiškosios Lietuvos moteris geresniame padėime buvo, negu šiandien krikščionijoje. — Mokslui ir pirmėiviams likta yra išbraukti moterį iš vergijos spastu. Iš nežinios nasru. Užduotis kiltą, ir rūpinkimies jai tesėti. Ir tarp moterių įvyko daug atmainu pastaru 25 metu bėgvje. Girdime tverianties jų draugijas, net mėginama yra leisti laikraščiai, skirti moteriškai tvčiai. Šiandien ir moteris nebė vien rožančiais ir bažnvtinėmis brolijomis gėrisi; nebedaug duoda save įvlioti į zokoninkų apdarus; nebesitenkina jau daugelis vien glamonėjimu gošlių vyrų. Šviesa, žmoniško gyvenimo geidulys, pasiekė ir moters siela. Tai-gi tik prateskime ranka lietuviškajai moterei, pagelbėkime jai nuo prietarų atsikratyti. — o tauta pasigėrės, kada antroji tautos pusė prisidėti galės savo rimtais darbais prie lietuvių kėlimo ir gaivinimo.

Galiaus liko dar religijos klausimas. Religija, kaipo vidutinį žmogaus jausma, visi suodoiame: tokia religija yra kiekvieno savastis. Kas kitas yra oronizuotoji religija. Kaip kitos žmonių įstaigos, taip baž-

nytinė įstaiga reikia svarstyti kritikiškai; jai naudinga — gerai, galima apkantoti; bet jaigu kenkia, reikia reformuoti, jaigu duodasi, o jaigu ne — prašalinti. Romos bažnyčia — tai ne Kristaus įstaiga, bet politikieriaus Povilo, ir todėl vardas krikščionybės nesupuola su bažnyčios dvasia. Lietuvoj per 500 metų ko susilaukėme nuo bažnyčios? Doriškai bažnyčia mus nupuldė, mokydama klausyti ponų ir valdžios, paeinančios "iš Dievo mylistos". Dvasiškai neįgyjome grynai jokių turtų; nė Biblija, ant kurios nėra krikščionybė remiasi, netapo ikšiol apskelbta (bent katalikų kuningijos), net senąjį aukso altorių juk turėjo žydelis Bliumovičius parengti! O kur mūsų rašliava, ar poezija ar moksals? Jaigu ne reformacija seniaus, o ne laisvamanyba šiandien būtų vertę dirbti, tai katalikų kuningija ir šiandien tebtarnautų Krokuvai ar Maskvai! Medžiagiškus turtaus bažnyčia išlupo iš Lietuvos milžiniškus, o ir tuos Maskolijos Caras pasisavinno... Siuncia ir šiandien tukstančius petragrašio Romon, o namie skandina tautiečius prietaruose... Bet poteriai neapsaugojo tėvynės nuo pagrimzdimo, ir ne su rožančiais iškovosime autonomiją ar laisvę! Gal Amerikoje kuningai geresni? Pristatė liaudis apie 80 bažnyčių; tas kuningai pavedė vokiečių ar airių vyskupams! Pamokslai — tai karčiamiški iš didesnės dalies keiksmi! Gyvenimo paveizda — tai skrynutės alaus, kas sevaitę gabenamos į klebonijas; tai peštynės gospadinių už tūkstančius dolerių, supleštų iš lietuviškų vargšų! Ar reikalinga čia vardai įvardyti? ne! Išskyrų nedaug... Dvejatas lapių — politikierių, keletas rašytojų nuduodančių patrijotus... Visur mokslas dergiamas. Tarp žmonių sėjama nesutikimų ir pjudymų ugnis. Kuningai patys moko: iš darbų jų pažįsite juos! Ar-gi dar Lietuviai nepažinę būtų savo dvasiškų ir medžiagiškų engėjų? Ar gal dar jie mergnamius, klioštorius steigė? Pagyvėnsime, pamatysime. Aš bent prisibijau, kad nesugrįžtų Kosciuškos laikai, nes kraujo — nė kuningų kraujo — netrokštų. Trokštu-gi kad jie taptų mūsų broliais, kad taptų mokytojais, mokslo platintajais, o ne būtų papiktintojais, plėšikais, tautos dvasios nuodintojais.

Tai-gi broliai ir sesės, pažvalga į mūsų praeitį mus dvasios nesugurina, nenuslėgia. Jaigu Lietuviai atliko seniaus labus darbus, gali jie tikėtiesi dar labesnių ateityje. Pakėlėme Lenkų tautą dvasiškai, nemaža suteikėme ir Vokiečiams. Susispieskime į kruvą po lietuvių bėg ir mokslo sparnais, pamylėkime laisvę, prikelkime iš snaudulio savo moteris, o nepraslinks antri 25 metai, kaip leliuodami galėsime grįžti į laisvą tėvynę, ir ten įgytą svetmylingose šalyse apšvietą platinti, taip ir pačioje Lietuvoje paspįsti galės saulutė su linksmiu veidu suskurdusių dvasiškai ir medžiagiškai mūsų tautiečių langelin... Tegyvuoją laisvė, šviesa, gerovė visiems!

Prie Lietuvių Laisvamųjų Susivienijimo.

5-me "Laisvosios Minties" numeryje viešai buvo pakeltas klausimas apie atgaivinimą "Lietuvių Laisvamųjų Susivienijimo". Mūsų tikėtasi sulaukti pritarimo iš skaitytojų tarpo. Taip ir yra: pritarė tam sumanymui broliai-laisvamajai iš kelių vietų, ir, kaip laišku mums pranešta, Montello Mass. jau tveriasi kuopa. Nėra abejonės, kad į trumpą laiką mes susilauksime kuopų ir darbščių brolių visose lietuvių apgyventose vietose. Tuokart tikrai galėsime pasakyti kad mūsų organizuotasai darbas eina pirmyn ir atneša naudą: kur dirba burys žmonių, ten daug galima yra padaryti.

Ėsant keliems užklausimams linkui to, ant kokio pamato turėtų susiorganizuoti kuopos, kokių prisilaikyti taisyklių ir kaip darbuoties, šičion paduosime kelias žinias. Kaip jau minėję esame, svarbiausias Susivienijimo tikslas — tai platinti tarpe žmonių laisvamanybę žodžiu ir raštu. Žodžiu, t. y. prakalbotomis, paskaitomis, debatais ir t. p.; raštu — skleisti, kiek galint daugiausiai naudingų raštų: platinti laisvų pakraipų laikraščius, o ypačiai prisidėti prie leidimo laisvamaniškų ir abelnai apšvietos knygų.

Kaip kiekvienas darbas, taip lygiai ir šis negali būti vedamas be pinigų. Knygų leidimas reikalauja tam tikrų kapitalų; gi Susivienijimas, kaip žinome, šiandieną neturi turto. Tad tą klausimą turėtų nors iš dalies aprūpinti Susivienijimo kuopos. Žinomas yra dalykas, kad nuolatiniai mėnesiniai mokesčiai apsunkina žmones ir atstumia juos nuo draugijų. Šiame atvejuje to negali būti, nes Susivienijimas neapkrauna savo sąnarių priverstinomis mokesčiais. Tik kiekvieno sąnario pareiga yra remti laisvamųjų organą ir pagal norą bei išgalės prisidėti prie leidimo knygų. Visiems, kas prisidės prie leidimo knygų — bus apmokama knygomis; prisidedantie ar tai pavieniai asmens, ar kuopos bei laisvos draugystės su didesne pinigų suma gali gauti Susivienijimo išleistus raštus už pusę kainos. Beto — kaip jau ir paties Sus. tikslas parodo — kiekvienas sąnarys pirmučiausiai privalo rūpintis platinti Susivienijimo organą ir išleistus raštus.

Kokias Susivienijimas turi tiesas Suvienytose Valstijose — tai mums parodo žemiaus paduotasai Sus. čarteris. Kur tik susitvers kuopelė ne mažiau kaip iš 5 sąnarių ir pareikalauš iš Sus. centro sau čarterį — galės jį gauti, apmokėjus \$1.00 į Sus. izdą.

Baigiant patėmytina, kad visi Sus. įplaukimai ir pelnas bus apverčiami ne kam kitam, kaip tiesioginio Sus. tikslo pasiekimui, t. y. išleidinėjimui ir platinimui laisvamaniškų raštų.

Lietuvių Laisvamųjų Susivienijimo čarteris.

Certificate of Incorporation of the Lithuanian Freethought.

ALLIANCE.

We, the subscribers, of the City of Newark, County of Essex and State of New Jersey, under and by virtue of a certain Act of the Legislature approved April 26, 1898, entitled "An Act incorporate associations not for pecuniary profit" do hereby certify as follows:—

First: — The name of the corporation is to be "The Lithuanian Freethought Alliance".

Second: — The objects for which the corporation is formed are as follows: —

To educate the Lithuanians living in the United States by publishing useful information and scientific books, by arranging meetings for the discussion of religions, political, ethical, economical or any educational topics, according to and under the provisions of such rules or by-laws as may hereafter be adopted by the association.

Third: — That said association, shall do business as aforesaid in any State of the Union, with its principal office in the City of Newark, Essex County, New Jersey.

Fourth: — That there shall be five trustees who shall in cooperation with a President, Secretary and Treasurer hereafter to be elected, conduct the business of the corporation in a manner to be determined by the laws of the corporation.

Po tam seka parašai valdybos, išrinktos pirmiems metams, ir tų parašų užtvirtinimas.

Tad, broliai — laisvamajai, stokime darban ir dirbkime savo tautos bei žmonių ateičiai!

P. S. Dabartinėje Susiv. valdyboje yra: Pirm. M. Valentinavičė, sekretorius Kun. V. Dembskis ir izdiniukas Dras J. Šliupas.

The Lithuanian Monthly Magazine

"LAISVOJI MINTIS"

(FREE THOUGHT)

Published every 28th of each month

BY

The Lithuanian Publishing Association
"LAISVOJI MINTIS"

President A. GRYBAS. Treasurer Dr. J. ŠLIUPAS.
Secretary V. K. RAČKAUCKAS.

Yearly Subscription Rates.

In the United States.....	\$2.00
Foreign Countries.....	\$2.50
A single copy.....	20c.

Advertising Rates On Application.

All communication should be addressed:

"LAISVOJI MINTIS"
1401 No. Main Ave., SCRANTON, PA.